Fåglar i Västerbotten

Årg 47 Nr 1 2021

Västerbottens Ornitologiska Förening

Innehåll: Fåglar i Västerbotten nr: 1 2021

3 Ledaren - *Christer Olsson*

4 Vem bryr sig om en pilfink?
Johan Elmberg

8 Projekt Kungsörn 2020
P*er-Olof Nilsson*

10 Massivt sträck av gluttsnäppor, ladusvalor och gulärlor - blev en oväntad trippel - *Ulf Skyllberg, Ola Erlandsson, Andreas Garpenbring*

19 Nordnorska grågäss i Västerbotten
Johan Elmberg

21 Fladdermöss på Stora Fjäderägg
Michael Schneider

26 Fåglarnas sång kittlar igång nyfikenheten - *Ritu Andersson*

29 Fågelstationen som somnade in
Ch*rister Olsson*

35 Dikter från ett hjärta
Gunnar Balgård

39 Stora Fjäderägg - nyheter och verksamhet 2020
Niklas Andersson, Christer Olsson, Ritu Andersson

44 Rovfåglars flyttvägar över Norra Kvarken - Ch*rister Olsson*

50 Han fascineras varje år av Västerbottens myrspovsträck
Ulf Skyllberg

62 När får man kryssa en art?
Björn Malmhagen

67 Ume bird race kunde bli av trots corona - *Fredrik Widman*

69 Ökentrumpetare korades till årets fågelobs
Eskil Nygren och Lars Edenius

70 Skellefteå birdrace
Mattias Laisfeldt

72 Stefan Delin vann miljöpriset "Guldspoven" - *Ritu Andersson*

80 Grappos alternativa fågelfakta #9: Gärdsmyg
Andreas Garpebring

81 Västerbottens Ornitologiska Förening
Verksamhetsberättelse 2020

Västerbottens Ornitologiska Förening

Västerbottens Ornitologiska Förening (VOF) är en fristående regionalförening under BirdLife Sverige. En lokal fågelförening finns för närvarande i Umeå, Umeå Fågelförening (UFF). VOF arbetar för att främja fågelskydd och fågelstudier i Västerbottens län samt att bidra till ökad kontakt mellan personer med fågelintresse. Som medlem i VOF får du två nummer per år av tidskriften Fåglar Västerbotten samt den årliga Fågelrapporten (en sammanställning av årets fågelobservationer i Västerbotten). Du blir dessutom automatiskt medlem i befintliga lokalföreningar samt i BirdLife Sverige. Medlemskap löses genom att sätta in vår medlemsavgift (fullbetalande) 200 kr, för ett tillägg av 50 kr fås familjemedlemskap för alla boende på samma adress och då får men en gemensam tidning för hela hushållet. Ungdomar upp till 18 år betalar halva medlemspriset, 100 kr. Inbetalning av VOF:s medlemsavgift sker till BirdLife Sverige plusgiro: 19 94 99-5. I samband med din postgirobetalning skriv namn, adress, email och om du vill ha medlemstidningen Fåglar i Västerbotten i meddelandefältet.

Bidrag
Bidrag till VOFs fågelskyddsprojekt, artprojekt, ringmärkningsverksamhet på Stora Fjäderägg eller vid Umedeltats Fältstation mottages med stor tacksamhet. Bidragen kan sättas in på VOF:s plusgirokonto 1 29 11-4. Glöm inte att skriva till vad som bidraget avses samt ange namn och adress. Tack på förhand!

VOF: s styrelse 2020

Bertil Strömberg (ordförande)
Lövöudden 150 913 33 Umeå,
tel: 070 - 656 09 82
bertil.stromberg@eidola.se

Christina Adolfsson, (kassör)
Stöcksjö Åsarvägen 37
905 80 Umeå
tel: 070-591 51 78
christina.adolfsson@umu.se

Dag Österlund (webansvarig)
dag.osterlund@gmail.com

Per-Olof Nilsson (ledamot)
Agnes Eriksson (ledamot)
Hanna Eriksson (ledamot)
Jan Eriksson (ledamot)
Jan-Erik Wallin (suppleant)
Christer Olsson (suppleant)

Samtliga i styrelsen kan nås genom att skicka ett e-mejl till:
vofstyrelsen@gmail.com

Omslag: Framsida: Gluttsnäppa Foto: Gunnar Ekenberg
Baksida Holmögaddsfyr Foto: Ritu Andersson

Stoppdatum för inskick av material till nästa nummer: 4 oktober 2021.

Ledare

Christer Olsson

När detta skrivs de sista dagarna i januari har vi bakom oss några veckor med stort snödjup och åtskilliga dygn med temperaturer som aldrig överstigit tio minusgrader. Lite gammaldags vinterväder, menar nog många som varit med ett tag. Den mycket milda decembermånaden känns redan avlägsen, men ledde till högst överraskande januarifynd i umetrakten av dvärgbeckasin, trädlärka och sädesärla strax efter nyåret.
För många ornitologer i både södra länsdelen och skelleftetrakten är årets höjdpunkt vinterfågelrejset. I år blir det annorlunda av kända skäl, utan den trivsamma samvaron under den efterföljande middagen och art-genomgången, då fler skådare än vanligt i våra trakter har årets bästa chans att sammanstråla och mingla. Om framtiden kan vi endast sia, men jag ser jag framför mig hur vi åter samlas under gemytliga former en lördagskväll i januari 2022.

Christer med en vitryggig hackspetthona. Foto: Petra Sjödin

Medlemsmässigt ser vi en liten uppgång under 2020. Räknar vi ihop alla de västerbottningar som betalat medlemsavgift antingen till Birdlife Sverige eller Västerbottens ornitologiska förening hamnar vi på 370 stycken. Många välkända namn som man ofta stöter på i våra västerbottniska fågelmarker återfinns inte i vårt medlemsregister. Buss på dom! Dessutom bör vi alla hjälpas åt att vägleda in i vår förening sådana som är till länet nyinflyttade eller de med ett nymornat, eller varför inte ett återuppväckt, fågelintresse.

Vill du ha FiV får du betala 200:- till plusgiro 19 94 99-5, den får du inte automatiskt bara för att du har betalat medlemsavgiften till Birdlife Sverige. Minns salig Anders Arnell som vid varje terminsbörjan brukade samköra medlemsregistren hos dåvarande SOF med det för nyintagna studenter på Skogshög-skolan i Umeå. Detta bidrog snabbt och enkelt till värvande av massor av nya medlemmar! Ju fler medlemmar vi är, desto större tyngd har vi när möjlighet ges att vara remissinstans i olika fågelskyddsfrågor.

Sentida ornitologisk forntid:

Vem bryr sig om en pilfink?

Pilfink *Foto: Gunnar Ekenberg*

För inte alltför länge sen var pilfinken en art som ingen av de aktivaste västerbottensskådarna hade på sin landskapslista. Pilfinkens uppdykande i länet är en historia väl värd att berättas. Läs Johan Elmbergs personliga berättelse, om hur det gick till.

Vi skriver 1981, ett minnesvärt år vars höst skulle ge några spektakulära förstafynd för Västerbotten (större piplärka, svarthakad buskskvätta och citronärla), men det är helt andra historier. Vid denna tid kändes det mer inom räckhåll att se en glasögonejder vid Lövöudden än att upptäcka en pilfink i Västerbotten. Låter det absurt?
En pilfink i Umetrakten var alltså inget som diskuterades fågelskådare emellan. Det fanns liksom inget hopp, inget som skulle kunna sätta sådana vilda fantasier i rörelse. Det var en icke-fråga, helt enkelt. I Sverige fanns de närmaste häckande pilfinkarna 350 km och fyra dia lekter bort, i södra Hälsingland. Och mer stationära fåglar får man ju leta efter. Inte heller i öster stod något hopp att finna. Vid denna tid häckade i Finland bara några hundra pilfinkspar i en smal remsa gediget limmad allra närmast ryska gränsen i Karelen. Långt bort, det också. Och Norra Kvarken emellan att störta i, för eventuella felflygare mot nordväst. Så låg alltså landet i ett Västerbotten som vid den här tiden trots allt hade närmare ett tresiffrigt antal aktiva fågelskådare. Många skarpa ögon som visste hur en pilfink ser ut, med andra ord. Men inga

som hade sett någon.

Det ofattbara på Vintergatan

Det här var tider då det mesta av den ornitologiska aktiviteten inte bedrevs inom VOF, utan av lokalklubbarna i föreningen Fältbiologerna. Bland annat hade Skellefteå, Umeå, Holmsund och Hörnefors egna klubbar med omfattande aktiviteter inriktade på fåglar. En av de kunniga fältbiologerna i Umeå var Ola Wik, och det var hemma hos honom på Vintergatan på Teg som den stora turbulensen började. En av de första dagarna i maj ringde han med andan i halsen till oss andra fältbiologer i umeklubben och berättade det ofattbara: att två pilfinkar for in och ut ur en holk i deras trädgård. Om jag minns rätt var det pinsamt nog inte han själv, utan hans observante far Martin, som hade upptäckt de sensationella fåglarna först. Bombnedslaget var ett faktum. ”Något mycket tyngre än en fjällgås”, för att citera en uppsnappad liknelse från just denna majvecka.

Massivt drag

Vi kunde knappt tro denna telefonerade nyhet, långt innan mobiler och internet. Ryktet gick dock som en löpeld och kunde man tala om ett massivt drag i Västerbotten 1981 så var det nu. De ornitologiska massorna sattes i rörelse. Bilar tankades och cykeldäck pumpades. Den Wikska radhustomten besöktes under de första majveckorna av en aldrig sinande ström av överlyckliga fågel-skådare. Säkert minns en del läsare av denna artikel den uppsluppna och festliga stämningen med rykande termosar och breda leenden vid ännu vinterkala häckar på Vintergatan. När pilfinkarna kom ut ur holken och satte sig på hängrännorna och sjöng sin enkla sång, ja då var euforin total. ”Vilken vacker kindfläck” suckade någon hängivet. ”Har du tänkt på att de har en vit halskrage?” fyllde någon i, med lite darr på rösten. Vi var flera som åkte till Vintergatan dag efter dag den här majmånaden för att se pilfinkarnas bestyr. Så osannolik var tilldragelsen. En bit av södra Sverige hade flyttat in.

Den här historieskrivningen är inte särskilt överdriven. Pilfinkarna på Vintergatan dök verkligen upp som en blixt från klar himmel. Deras häckning lyckades. Inte desto mindre tror jag många av oss då såg det hela som en lycklig men trots allt tillfällig händelse. En kort flämtning av lånad lycka från södern. Det skulle visa sig vara fel, och att lyckan istället stod oss bi. Redan hösten 1981 och vintern 1981/1982 började det ses pilfinkar på flera adresser på Söderslätt i Umeå. Snart därefter också på Grisbacka och Sofiehem, där gatstumpen Mellanbågen blev den självklara kultplatsen för pilfinkens beundrare och tillbedjare folkbokförda på andra sidan älven. Även i Holmsund dök det upp pilfinkar och med några månaders fördröjning

kom bulletinen att en lyckad häckning genomförts också i Rödåsel under sommaren. Före internet, som sagt. En tid då även stora nyheter färdades långsamt.
I fågelrapporten för Västerbotten för 1981 skulle sedermera årets observationer summeras. Pilfinken ägnades där en tredjedels sida. Fler rader än någon annan art i det årets fågelrapport. Vartenda fynd nämndes enskilt. En art i rampljuset kräver förstås utrymme! I texten kunde en del observatörer också stolt sola sig i glansen av sina fynd bortom Vintergatan och Söderslätt, från pilfinkskartans ännu okända bakland. Frågan på allas läppar var nu: Var kom alla pilfinkar ifrån? Och skulle de rent av bli kvar?

Pilfinken tar över
Nytt år. Ny häckningssäsong. Våren och sommaren 1982 blev oss inte svaret skyldiga. Nu påträffades sjungande pilfinkar på Öhn och på flera nya adresser på Söderslätt. I området Björkågatan - Flottargatan på Östteg sågs pilfinkar pila ut och in i holkar på flera adresser. Åtskilliga häckningar kunde sedan konstateras, men inte bara på Teg utan även på Grisbacka. Vi var många som förbluffades av den snabba expansionen och vi började ana att pilfinken kommit för att stanna. Som ett direkt genmäle i just den frågan noterades på Björkågatan i juli ett par med en andrakull, vilket tydde på att den lilla vävarfinken med den kastanjebruna hjässan på allvar hade föresatt sig att ta över stan.

Rekordsnabb etablering
När fågelrapporten för Västerbotten för 1982 skulle totas ihop hade det redan blivit omöjligt att redovisa alla fynd från Umeå. Den lakoniska sammanfattningen löd:
”Sammanlagt har lokala rapportkommittén fått till handa ett 100-tal observationer av 16 rapportörer”.
Vi hade alltså efter blott ett drygt år klart sämre koll på antalet pilfinkar än på antalet observatörer.
Sommaren 1983 hade pilfinkarna tagit över alla holkar på villatomterna på Björkågatan och Flottargatan. Vi kunde se hur de helt fräckt jagade iväg de grå-sparvar som kom för nära. De svartvita flugsnapparna hade heller inte någon chans. Det ryktades till och med om tredjekullar, så som var känt söderifrån för denna art. Alltså att två pilfinkar av motsatt kön men ömsesidigt tycke kunde få 18 ungar på en sommar. Magiskt! Våren 1984 satte villaägare herr Berg på den klassiska pilfinks-adressen Björkågatan 7 upp en fjärde holk, i ödmjukt hopp om att få någon annan art än pilfink häck-ande i sin trädgård. Det blev fyra par pilfink som producerade ett okänt antal ungar i den Bergska täppan det året.

Från mega-raritet till trivial
I fågelrapporterna för 1983 och 1984 i Fåglar i Västerbotten be-

skrivs pilfinkens uppträdande i Umeå redan högst summariskt, uppenbarligen beroende på ett fallande intresse bland skådare för att rapportera arten från staden. Fynd i övriga landskapet redovisades dock med fortsatt entusiasm. Där anade man ännu ett hänfört sus, bifallet och applådåskorna i bakgrunden.
I mina egna anteckningar kan jag se att jag redan 1986 slutat bry mig så mycket om att notera pilfinkar i Umeå. Däremot blev det stora utropstecken i obsboken i april 1987 när jag såg min första i länets ångermanlandsdel, i Olofsfors utanför Nordmaling. Min första flock av ett tresiffrigt antal pilfinkar bokförde jag vid Röbäcksdalens försöksgård den 21.8 1988. Proppen hade definitivt gått ur.
I Umeå gick alltså pilfinken från megararitet till trivial på bara femsex år under 1980-talets början.

Gråsparven åt motsatt håll

Lika lite som vi skådare då var beredda på pilfinkens snabba expansion, kunde vi ana gråsparvens annalkande och hastiga kräftgång. Den senare är inte alls lika väldokumenterad, men egentligen minst lika intressant. Före pilfinkens ankomst var gråsparven den överlägset talrikaste fågeln i Umeå centrum under Fältbiologernas årliga midvinterräkningar. Det är svårt att förstå idag. Min berättelse har ett tydligt Umeåperspektiv och den är tecknad så som vi upplevde det hela då, utan att ha alla pusselbitar till hands. Pilfinkens kolonisation av landskapet på 1980-talet, liksom tillfälliga förekomster innan dess, beskrivs mer rättvist och heltäckande i boken Västerbottens fåglar (Olsson & Wiklund 1999), som jag rekommenderar den intresserade att läsa. Vissa av den bokens sammanställda fakta var okända för alla de lyckliga skådare som våren 1981, i en stad proppfull av gråsparvar, äntligen kunde foga den exotiska pilfinken till sin västerbottenslista.
Var det bättre förr? Jag blir er svaret skyldig.

Johan Elmberg
Högskolan Kristianstad
Johan.Elmberg@hkr.se

Pilfinks-historiskt lästips:

Andersson, L., Elmberg, J. & Ericson, L.W. 1982. Fågelrapport för Västerbotten 1981, del 1. Fåglar i Västerbotten 7(1): 3-15.
Andersson, L., Elmberg, J. & Ericson, L.W. 1983. Fågelrapport för Västerbotten 1982, del 1. Fåglar i Västerbotten 8(2): 45-59.
Hyytiä, K., Kellomäki, E. & Koistinen, J. (redaktörer) 1983. Suomen Lintuatlas. SLY:n Lintutieto Oy, Helsingfors. (Den första finska fågelatlasen)
Olsson, C. & Wiklund, J. 1999. Västerbottens fåglar. Umeå.
SOF. 1978. Sveriges fåglar. Stockholm.

Projekt Kungsörn 2020

Kungsörnsunge, Västerbottens inland. *Foto: Gunnar Ekenberg*

Årets kungsörnsinventeringar visade varierande resultat både gällande antalet kungsörnsrevir som häckningsframgång. Läs här kungsörnsgruppens förklaringar till det och mycket mer.

Efter förra årets toppår förväntade vi oss inte att det skulle gå så bra i år. Året började bra och det gjordes en hel del observationer i januari och februari av örnar i sina hemrevir. Hoppet om ett hyfsat år började kännas rimligt. Tillgången till skogsfågel såg också bra ut och en viss uppgång i harstammen verkade vara på gång.

Stora snömängder

I slutet av februari kom det ytterliga snö och då kändes som att det skulle bli ett mindre bra år igen. I fjällen vräkte snön ner och man undrade om bona någonsin skulle tina fram där. Mars är månaden då vi lägger de största insatserna av inventeringstiden. Vi försöker vara så mycket folk som vi kan och organisera oss så effektivt som möjligt. Första och andra helgen i mars pågick de stora inventeringarna i Åsele och vi var förlagda i Gafsele. Första helgen var det ett tiotal personer och andra helgen var vi cirka 26 fågelskådare som hade sin bas där. Inventerare var också förlagda i Vilhelmina, Sorsele, Lycksele, Malå samt Vindelns

kommuner. Man kan säga att vi försökte täcka upp och inventera stora delar av skogslandets kungsörnsrevir i Väster-bottens län.

Varierande resultat

Resultatet av vårvinterinventeringarna var ganska varierande. I några kommuner såg det väldigt bra ut medan i andra betydligt sämre. Bokontrollerna i slutet av maj och början av juni visade på lika varierande häckningsframgång. Många bon tomma vissa påbyggda och andra inte. Den 6 juni var vi uppe i 17 häckningar och 23 ungar. Vi började då tro att det skulle bli ett relativt dåligt år för örnarna. De som kunde konstateras var det spridda åldersspannet på ungarna, allt från under trettiodagar till nästan femtio dagar. Det är inte ofta som vi har sett så stora ungar i början av juni, kungsörnarna måste ha lagt ägg väldigt tidigt kanske till och med i början av mars månad, under normalår lägger de sina ägg i slutet på månaden.

Lyckad metod

Inventeringarna och bokontrollerna fortsatte och då trillade fler häckningar in, tack vare ett projekt med inspelningsljudboxar (Birger Hörnfeldt, SLU) för att konstatera häckningar av pilgrimsfalk så hittades ytterligare tiggande kungsörnsungar. Att använda sig av ljudboxar i kungsörnsrevir skulle kunna spara mycket tid att konstatera ungar och leda till att vi hittar nya bon som örnarna byggt eller sådana bon som vi aldrig hittat.

Summa summarum

Den snörika vintern hade gjort att flera örnar byggde nya bon, andra la sig tidigt innan alla snö kom och några väldigt sent. Ytterligare några ungar hittades under månaderna augusti och september, två av dessa i fjällen av fågelskådare. Tyvärr är det ofta verkligen dålig häckningsframgång ovan odlingsgränsen, om-råden som inventeras av Läns-styrelsen. Det kan i år beror på den stora mängden snö, att området är svårinventerat eller så handlar det om undermålig inventering.

Slutresultatet för Västerbottens län slutade med 52 lyckade häckningar och 62 inräknade ungar. I tre fall registrerades misslyckade häckningar. När det gäller misslyckade häckningar är det nog ett stort mörkertal eftersom vi inte har möjlighet att följa alla revir ingående, alla jobbar ju ideellt. Slutsatsen av årets inventeringar blev trots den hårda vintern ett riktigt bra år för våra kungsörnar.

Ett stort tack till alla inventerare och till Länsstyrelsen för ett gott samarbete. I år, 2021, kommer vi starta ett ljud-boxförsök tillsammans med Västernorrland, Försöket görs i samarbetet med Länsstyrelsen i Västerbotten och finansieras av Naturvårdsverket.

Kungsörnsprojektet
genom P-O Nilsson

Massivt sträck av gluttsnäppor, ladusvalor och gulärlor – blev en oväntad trippel

Grönbena och Gluttsnäppa *Foto: Gunnar Ekenberg*

Maj månad är en intensiv månad för de flesta fågelskådare, inte minst för de som befinner sig längs kustbandet och räknar sträckande fågel. Våren 2020 upplevdes ett ovanligt stort inflöde av gluttsnäppor, ladusvalor och gulärlor, läs mer om det här.

Enligt SMHI var maj 2020: ” En kylig månad med många dagar där temperaturen låg under det normala. Till stor del påminde temperaturen mer om vad som är vanligt i april snarare än i maj.” I början av månaden var det mycket kyligt i hela Sverige med kalla nordvindar och väldigt få observatörer på plats på Västerbottenskustens sträcklokaler. Fram mot den 8 maj fördes dock temporärt lite mildare luft med sydvästligavindar (SV-vindar) in över södra Sverige, men i norr dominerade fortsatt kyliga nordanvindar med snö och hagelbyar som senare spred sig söderut igen. Fågelmässigt kom perioden 8 – 20 maj att bjuda på magert sträck för de flesta SV-sträckande arterna som labbar och lommar, men också några ordentliga överraskningar i form av sällan uppmärksammade arter som gluttsnäppa, ladusvala och gulärla. En inte direkt väntad ”trippel”…

Gluttsnäppor i stor skala

8 – 9 maj: Dagar med ett omfattande sträck av gluttsnäppa och viss rörelse av ladusvalor.

Efter en vecka med kyligt väder i hela landet slog vädret om tillfälligt i

Tabell 1. Antal och sträckriktning för fyra arter vid sträcklokaler i södra Västerbotten under perioden 8 – 20 maj 2020. Vinduppgifterna från Holmön (SMHI), medelvind under observationstiden.

datum	tid	obs	vind	observationslokal	Gluttsnäppa	Grönbena	Ladusvala	Gulärla
Fr 8 maj	17:30-20:35	USy	SO 2	Nornässkäret	**204 SV**	**140 SV**	**45 V**	
Fr 8 maj	16:30-19:00	OE	SO 2	Sönnerstgrundet	**99 SV** 4 NO	10 SV	**32 NV**	
Lö 9 maj	04:15-08:10	OE	NV 5	Sönnerstgrundet	**39 SV**	27 SV	**301 SV**	26 NO
Lö 9 maj	06:15-11:50	AGa	NV 5	Ostögrundet	7 V, NO	6 V	**51 V**	6 V
Fr 15 maj	18:00-21:00	ENa	V 5	Tavstögern	8 NO	36 V		
Lö 16 maj	04:00-10:00	ENa JM	NV-NO 2	Tavastögern	5 NO	53 N		33 N
Lö 16 maj	04:00-08:40	OE RN	NV-NO 2	Sönnerstgrundet	1 NV		4 NO	**738 SV**
Sö 17 maj	04:00-10:30	OE HO	N 2	Sönnerstgrundet	4 SV	27 SV	**1067 SV**	**4225 SV**
Sö 17 maj	04:45-10:45	AGa	N 2	Ostögrundet	3 NO 7 V/SV	41 NO 31 SV	**139 N** **631 SV**	**436 N** **882 SV**
Sö 17 maj	05:15-08:15	ENa RN	N 2	Vitskärsudden				
Må 18 maj	18:40-20:45	USy	O 3	Nornässkäret	2 SV	29 SV		
On 20 maj	04:00-07:50	OE	NO3	Sönnerstgrundet		7 SV	**38 N**	**524 N** **1382 SV**
Maj 2020	Totalt sträck i Västra Kvarken (www.fagel.slu.se)				**440** (**1:a notering**)	**452** (**3:e**)	**1566** **(1:a)**	**6934** **(1:a)**

södra Sverige med sydvindar och lite mildare luft. I Västerbotten fortsatte dominansen av vindar från nordsektorn, med snöbyar som tidvis bildades på ett sätt som vi snarare förknippar med april än med maj. Under morgon och förmiddag den 8 maj drog ett splittrat nederbördsområde fram över Västerbotten på bred front mot öster. Ola Erlandsson (OE) och Ulf Skyllberg (US) var på plats vid Nornässkäret då nederbörden lämnat Västra Kvarken. Längre norrut låg nederbörden kvar i en lågtryckssnurra över Bottenviken (Figur 1), vars molnbank kunde anas på håll från obslokalerna i Västra Kvarken. Den här nederbördssnurran låg kvar även hela dagen den 9 maj. Redan när Ulf Skyllberg (US) anlände vid Nornässkäret klockan 17:35 den 8 maj noterades en strid ström av sydsträckande *Tringa*-vadare. Sträcket höll på utan att mattas av under hela obstiden fram till klockan 20:30. Eftersom inget nordgående sträck pågick (av någon art), kunde fokus helt läggas på vadarnas förehavanden. Gluttsnäppan dominerade och räknades till 204 ex under obstiden, vilket är ett särklassigt dagsrekord på våren (tidigare högsta notering: 49 ex 1.5 2008), men 140 grönbenor och 18 svartsnäppor var också finfina noteringar.

Sällan blandflockar till havs

US noterade snart att gluttsnäpporna sällan beblandade sig med grönbenorna. Generellt sträckte de en bit längre ut från kusten, vanligen på ett avstånd av 100 – 500 meter men flockar sågs även i stråk 2 och 4 km ut. Grönbenorna sträckte uteslutande nära observatören, många rakt över strandlinjen och flera flockar drog sig en bit in över land innan de vände utåt havet igen och fortsatte längs strandlinjen mot sydväst. "Gluttarna" kom i små grupper om 1 – 8 ex i en strid ström med vanligen 1 – 3 minuter mellan flockarna. Notabelt är också att flockarna gick lågt över vattnet i den svaga sydostvinden. Grönbenorna beblandade sig med gluttsnäpporna endast när de senare kom närmare land. De kunde då gå ihop i en blandflock som tog höjd över strandlinjen, för att en stund senare åter dela upp sig artvis, då "gluttarna" drog sig längre ut över havet. Ola Erlandsson (OE) stod under samma tid på Sönnerstgrundet och noterade 103 gluttsnäppor, varav 99 fortsatte mot sydväst (SV), men endast tio sträckande grönbenor. Rimligen sträckte de grönbenor som sågs en bit norrut förbi OE utom synhåll på en mer västlig kurs in över land jämfört med gluttsnäpporna, som i högre grad fortsatte sitt sträck över havet eller i strandlinjen.

Sträckande ladusvalor i trupp

En intressant notering från 8 maj är den väl sammanhållna flock om 45 ladusvalor som kom in från öster rakt över obsplatsen på Nornässkäret klockan 19:29. Flocken kom till synes rakt utifrån Kvarken och fortsatte utan att tveka in över land på västlig

Ladusvala *Foto: Tommy Magnusson*

kurs. US:s notering i obsboken lyder: ”Jag har aldrig tidigare sett en flock med ladusvalor sträcka på ett så samlat och tydligt vis in över Kvarken". Noterbart är att inte en enda ladusvala noterades under övrig observationstid. Även OE noterade inträckande ladusvalor (32 ex) samma kväll. Notabelt är att båda dessa noteringar, hur obetydliga de än kan verka, placerar sig på topp tio-listan för ladusvalesträck under våren, men mer skulle komma…

Ökat flöde av ladusvalor

Den 9 maj, var OE på plats vid Sönnerstgrundet tidigt på morgonen, klockan 04:00. Väderläget var snarlikt det dagen innan med ett stort nederbördsområde parkerat över Bottenviken (Figur 1) och fortsatt kyla i luften. Gluttsnäppor fortsatte att sträcka mot sydväst (SV), om än i mindre omfattning är kvällen innan. Summan 39 ex mot SV är ändå så notabelt hög som den fjärde högsta dagsnoteringen för vårsträck i Västerbotten, bara övertrumfad av noteringarna dagen innan samt noteringen om 49 exemplar från maj 2008. Mer anmärkningsvärt var de 301 ladusvalor som noterades på sträck mot SV, vilket så långt var den i särklass högsta dagsumman i Västerbotten under våren. Notabelt är att Andreas Garpebring (AG), som stod vid Ostögrundet lite söder om OE, noterade 51 ladusvalor på inträck mot väst denna morgon. Den här dagen noterades också de första gulärlorna, varav 6 ex på tydligt inträck över Kvarken vid Ostögrundet.

Förbluffande mängder gulärlor

16 – 20 maj: Karaktäriserades av ett lavinartat sträck av ladusvalor och gulärlor. Väderläget var fortsatt låst med dominerande nordvindar som höll norra Sverige i ett köldgrepp, av och till med karaktär av aprilväder. Nederbördsområden låg fortsatt parkerade över Bottenviken (Figur 1). Den 16 maj stod Ralf Norberg (RN) och OE på Sönnerstgrundet från klockan 04:00 och noterade ett kraftigt sträck av gulärlor som flockvis passerade in norrifrån. Hela 738 ex sträckte mot SV, vilket raderar ut tidigare högsta dagssummor på våren (115 och 532 ex observerade av Henrik Johansson från Tavasten under inverkan av kalla nordostvindar 18 och 19 maj 2008). På Tavasten stod Emmanuel Naudot (EN) och Jan Melander, men där sågs endast 33 gulärlor under samma morgon, vilket visar att sträcket i första hand berörde kusten lite längre norrut. Morgonen därpå (17 maj) fortsatte och ökade det massiva sträcket av gulärla, hela 4 225 ex sågs från Sönnerstgrundet (OE, Håkan Olsson), fortsatt med riktning mot SV, och 1318 ex vid Ostögrundet (AG) där flockarna hade en kurs åt både nord och sydväst. Även ladusvala sträckte i tidigare aldrig noterade mängder med 1067 ex mot SV på Sönnerstgrundet och 870 med varierande sträckriktning på Ostögrundet. Noteringarna är i särklass de största genom tiderna på vårsträck för båda arterna. Bland övriga tättingar uppvisade ingen art mer än tio individer på sträck, så dominansen av gulärla och ladusvala var total! Samma morgon (17 maj) bevakades även Vitskärsudden av EN, söder om Umeå, och där noterades inte en enda ladusvala eller gulärla på sträck. Eftersom det saknades sträckbevakning på kvällarna 16 – 17 maj, vet vi inte om gulärlor och ladusvalor sträckte vid den tiden. Bevakning på kvällen den 15 maj (Tavasten, EN) och 18 maj (Nornässkäret, US) gav varken ärlor eller svalor, däremot fortsatte ett visst sträck av *Tringa*-vadare under båda dessa kvällar, se tabell 1. Även på morgonen den 17 maj sträckte en del grönbenor in över Kvarken vid både Ostögrundet och Sönnerstgrundet. Det var ingen sträckbevakning morgnarna 18 och 19 maj, men OE var åter på Sönnerstgrundet tidig morgon den 20 maj och kunde konstatera att gulärlorna fortsatte att sträcka i massiva antal. Hela 1 908 ex räknades, varav 382 ex mot sydväst och 524 ex mot norr.

Historiska dagar

Ola Erlandsson beskriver dagarna på Sönnerstgrundet som ”lika skruvade som fantastiska”. Den 17 maj rastade som mest 1 200 gulärlor samtidigt med maxflockar om 730, 635 och 460 ex på insträck från nordost (NO). ”Gulärlorna dök snabbt ner mot marken direkt när de nådde land, vilket kan antyda att de kommit direkt utifrån havet och något utmattade nått land just vid Sönnerstgrundet. De födosökte sedan en bra stund, varpå

Gulärla *Foto: Marcus Östman*

det formligen bubblade av gula kroppar på marken framför oss. Lika många klängde i björkarna runt obsplatsen. Och så plötsligt, som på en given signal, lyfte hela klanen och drog snabbt vidare mot SV och nästa udde (Enaögern). Väl där blev de osäkra, snurrade runt en stund, tog mer höjd och försvann splittrade i lite olika riktningar. Känslan var att de flesta drog en bit in över land snarare än följde kustlinjen vidare. Det var emellertid aldrig tomt på ärlor mer än några minuter, innan nästa grupp dök upp. Och nästa, och nästa, och nästa…".

Väcker många frågor

Varför dessa arter? Varifrån och varför så massivt sträck?

Totalt räknades 440 gluttsnäppor, 1 566 ladusvalor och 6 934 gulärlor på sträck under maj 2020, se tabell 1.

Det är summor som överskrider de tidigare årsbästanoteringarna för perioden 1998 – 2020 med 3,8, 7,0 respektive 7,4 gånger. Grönbenorna nådde sin tredje bästa notering genom åren. Det huvudsakligt sydvästriktade sträcket av alla fyra arterna och beteendet av främst gulärlor när de nådde land, men också det faktum att en betydande andel ärlor och svalor även sträckte mot nord och nordväst, plus att några flockar av främst ladusvala kunde följas på en kurs rakt från öster med fortsatt kurs västerut in över land, gör att vi sluter oss till att fåglarna kom österifrån.

Flytt från öster

Tringa-vadare (främst grönbenor, men även glutt- och svartsnäppor), brushanar och ljungpipare ses regelbundet uppträda på just det här sättet under vårkvällar vid Nornässkäret, Sönnerstgrundet och

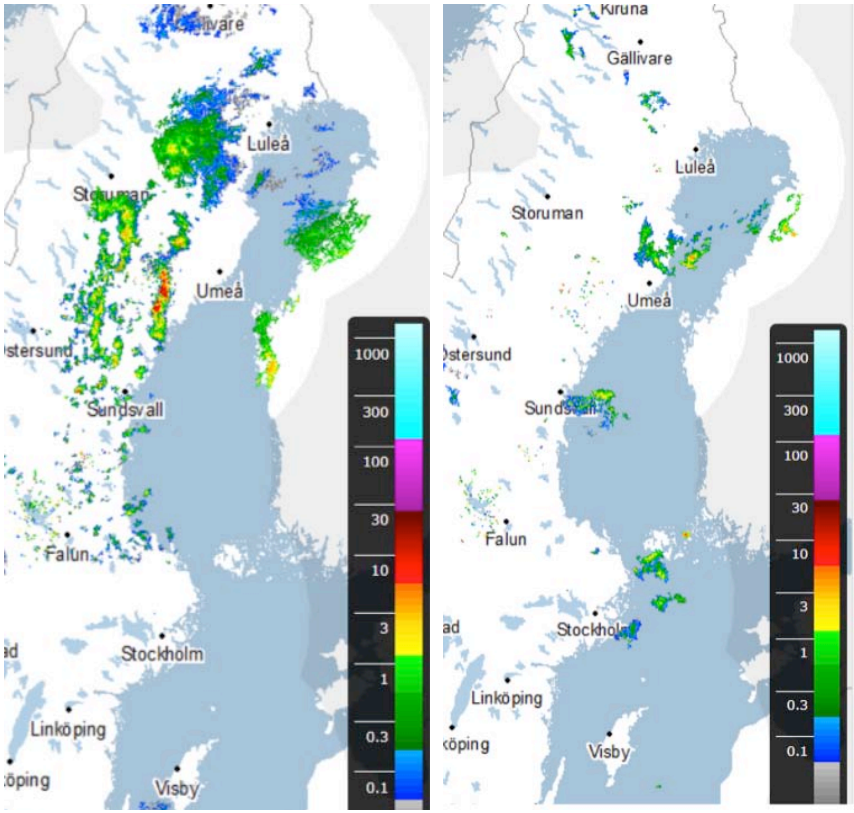
Ostögrundet, om än i betydligt lägre antal än i maj 2020. Ibland kommer flockar tydligt inträckande från öster på lite höjd, med bibehållen kurs rakt in över land, men lika vanligt är sydvästriktat sträck på lägre höjd längs kusten. Man kan ibland se hur fåglarna tvekar om vilken kurs de skall hålla när de når kusten. Vi har ibland tolkat det som att de söker (natt)rastplats, men *Tringa*-vadare är lika goda natt- som dagsträckare, därför kan det även handla om en temporär desorientering och ”beslutsångest” avseende fortsatt sträckriktning när kusten nås. Fenomenet ses även under hösten bland gråsiskeflockar som kommer inträckande från öster över Kvarken och sedan viker av antingen åt norr eller söder när de når fastlandet. Ibland varierar den fortsatta sträckriktningen från dag till dag (påverkat av t ex vind), men även under en och samma dag kan inträckande flockar göra olika vägval när kustlinjen nås.

Märkta grönbenor stärker teorin

Intressant i sammanhanget är att AG den 9 maj 2020 (synnerligen vältajmat!) avläste en färgringmärkt grönbena som rastade på Ostögrundet. Grönbenan var märkt i sydändan av Neusiedler See i Ungern under augusti 2018, vilket antyder att fågeln håller sig till en relativt östlig rutt genom Europa.
Vi har sedan tidigare ett fynd av en grönbena i Belarus under våren (16 maj) och ett fynd från Polen på hösten (2 september). Båda grönbenorna var märkta i Umedeltat (Umedeltats Fältstation). Vi har nu tre fynd av grönbenor som styrker en sydostlig sträckrutt genom Europa till och från Västerbotten. Det finns även två fynd av grönbena (märkta i Umedeltat) från södra Frankrike under höst och vinter, längs den sydvästliga sträckvägen genom Europa. Samma bild gäller för gluttsnäppa där ett återfynd i östra Polen (på gränsen mot Ukraina (6 maj) och ett i Rumänien (2 oktober) visar på en östlig fyndbild genom Europa. Även här finns ett återfynd i sydväst från England under december månad. Två gluttsnäppor har även setts på Öland under höststräcket.

Östlig rutt över Norra Kvarken

Sammanfattningsvis indikerar ringmärkningsåterfynd och sträckiakttagelser att en inte obetydlig del av de nordliga häckpopulationer av grönbenor och gluttsnäppor som passerar södra Västerbotten tar en östlig sträckrutt genom Europa och att denna sträckled inbegriper en passage över Norra Kvarken.
Att gulärlor som under hösten passerar Västerbotten är syd-sydoststräckare indikeras av att arten koncentreras på sträck i stora antal längs kusten i slutet av juli månad. Noteringarna från sträcket i maj 2020, samt toppnoteringarna från Tavasten 18 – 19 maj 2008, pekar på att så kan vara fallet även under våren. Enligt boken Svensk ringmärkningsatlas har

Figur 1. Radarbilder från SMHI:s öppna arkiv. Vänster: kl 18:00 den 8 maj och höger: kl. 07:00 den 17 maj. Nederbörden bestod bägge dagarna av främst snö/hagelbyar som kontinuerligt bildades över land och drog ut över t ex Bottenviken, med en intensitet i enlighet med färgskalan i figurerna.

nordliga gulärlor en mer sydlig riktning genom Europa än de sydsvenska (som har en sydvästlig), även om återfynden av fåglar märkta i norra Sverige är relativt få. Noterbart är att det helt saknas återfynd från Östeuropa (t o m 2003). Tyvärr har vi få återfynd av gulärlor märkta i Västerbotten. Umedeltats enda återfynd är från Skåne på hösten och Stora Fjäderäggs enda återfynd är från Belgien, också det på hösten.

Ladusvalornas sträckriktning

Att ladusvalor kan ansamlas i flockar längs kusten under maj månad, speciellt i samband med sämre väder, är ingen nyhet, men vi har tidigare inte haft några tydliga indikationer på att

svalorna når Västerbottenkusten efter passage av Norra Kvarken. Tyvärr är ringmärkningsåterfynd av ladusvalor märkta eller kontrollerade i Västerbotten mycket få och kan inte ge någon tillförlitlig indikation om ladusvalornas sträckriktning genom Europa. Notabelt är att det enda fyndet från Umedeltat är av en svala märkt på häckplats i Vasa och Stora Fjäderäggs enda återfynd är från Spanien (oktober). I Svensk ringmärkningsatlas finns ingen analys av nordliga ladusvalepopulationers sträckvägar. Både gulärlan och ladusvalan är tropikflyttare till och från Afrika och det finns inte under-lag nog från ringmärknings-återfynd för att dra några slutsatser om huru-vida nordliga och sydliga popula-tioner i Skandinavien har olika övervintringområden, och därmed olika sträckvägar i den stora skalan. Även i den mindre skalan (sträck-vägar genom Skandinavien) saknas data.

Summa summarum

Sammanfattningsvis tyder allt på att det var väderfaktorer som orsakade det exceptionella sträcket av såväl gluttsnäppa, ladusvala som gulärla under maj 2020. Arterna kom att koncentreras till det område i Västra Kvarken där avståndet mellan Holmön och fastlandet är som kortast (Nornässkäret – Ostögrundet). Under hela perioden 8 – 20 maj rådde en vädersituation, med visserligen tämligen svaga, men ändå ihållande nordvindar i samband med ovanligt kylig väderlek, främst i norra Skandinavien. Nederbördsområden i form av snö och hagel bildades av och till över land och hav. Av radarbilder att döma låg ett sådant nederbördsområde nästan konstant över Bottenviken, d v s norr om Västra Kvarken både 8 – 9 maj och 16 – 17 maj.

Konstant nederbördsområde

Det massiva sträcket skulle kunna förklaras av att nederbördssystemet koncentrerade fler individer än normalt av de tre arterna till ett tämligen smalt stråk över Norra Kvarken. Sannolikt omfattas alla tre arterna av ett regelbundet och betydande sträck över Norra Kvarken alla vårar, men detta sträck går oss till stor del förbi eftersom det inte koncentreras i tid och rum på samma vis som 2020. Det skulle också kunna vara så att vi under maj 2020 även fick en extra påspädning av fågelpopulationer som normalt sträcker norrut längs den finska Bottenvikskusten, och som på ett eller annat sätt blev hindrade av nederbörd att fortsätta norrut på den finska sidan, och därmed avlänkades över till den svenska sidan.

Ulf Skyllberg
Ola Erlandsson
Andreas Garpebring

Nordnorska grågäss i Västerbotten

Grågäss *Foto: Niklas Liljebäck*

Varifrån kommer alla höst-grågäss i Västerbotten? Det är något som Johan Elmberg funderat över. Tre grågäss med halskrage vid Stöcke i höstas kan ge en del av förklaringen

Jag hade den stora förmånen att besöka mina gamla hemmamarker kring Umeå i mitten av oktober 2020. För en som lämnat trakten för mer än 20 år sedan är förändringarna i fågelfaunan påtagliga vid denna tid på året. Man hör nötväckor överallt. Knölsvanar och gråhägrar utan att man ens behöver leta efter dem.

Jag bestämde mig för att titta närmare på en annan företeelse som inte existerade i Västerbotten på 1990-talet: stora mängder rastande gäss så här sent på hösten. Jag var mest bara nyfiken och hade ingen annan plan än att se var de höll hus och vilka slags fält de besökte för att finna föda. Mellan gryningen och klockan två på eftermiddagen den 12:e oktober spanade jag av nästan all jordbruksmark mellan Umåker i norr och linjen Stöcke-Bergön i söder, alltså också i alla väderstreck kring Degernäs.

De antal jag kunde bokföra var imponerande: 345 taigasädgäss, 2457 grågäss, 365 vitkindade gäss och 715 kanadagäss. Samt som bonus 432 sångsvanar. Jag ser dessa som mini-

misiffror, eftersom några jordbruksfält sydväst om Degernäs och nordost om T-vägen ej besöktes. Risken för dubbelräkningar var liten, då mycket få gäss sågs i luften. Bästa området var stubbåkrarna i sänkan nordväst om Stöcke by (2190 gäss och 420 sångsvanar). Noteras bör att det dagen efter sågs 2100 grågäss i Bråsjön och den 14:e oktober 600 vid Gärdefjärden. Det här betyder troligen att mer än 5000 grågäss uppehöll sig i Västerbotten dessa dagar.

Grågäss med GPS-sändare

Jag gjorde även en observation som kan vara en del av förklaringen till de stora antal grågäss som numera uppträder i Västerbotten om hösten. I flockarna vid Stöcke den här dagen såg jag tre adulta grågäss märkta med stora gråvita halskragar. De senare saknade bokstavs-/sifferkod men hade solpaneler, och var alltså GPS-sändare. Efter lite detektivarbete kom jag i kontakt med min norske gåsforskarkollega Arne Follestad, som kunde berätta att ett franskt-norskt projekt försett ett antal grågäss med okodade GPS-kragar i inre Varangerfjorden under ett antal år. Enligt honom är det också det enda område i Norge där GPS-kragar utan synliga bokstäver eller siffror använts på grågäss. Arne håller det för troligt att det växande beståndet i östra Nordnorge kan stå för en del av ökningen av grågäss höstetid längs norra Norrlandskusten, inte minst som det finns avläsningar av kodade halsringar som stämmer in i detta mönster. Indicierna är alltså starka att många Nordnorska grågäss passerar Västerbotten om hösten. Visshet kan vi få om västerbottensskådarna fortsätter rapportera märkta gäss.

Jag överlåter till den regionala rapportkommittén att i framtida fågelrapporter analysera de växande antalen gäss om hösten. Inte minst de stora mängderna grågäss väcker intresse, eftersom de rimligtvis är långt större än den häckande populationen i Västerbotten och Norrbotten

Johan Elmberg,
Högskolan Kristianstad
Johan.Elmberg@hkr.se

Fladdermöss på Stora Fjäderägg

Inför planer av en vindkraftpark på Holmöarna har flera studier av fladdermöss i området gjorts. Under hösten 2020 undersöktes fladdermusaktiviteten på Stora Fjäderägg. Här kan du läsa mer ingående om den studien.

Under senare år har det riktats en hel del uppmärksamhet mot fladdermöss och deras rörelser längs med Norra Kvarkens kuster. I de här projekten har det kunnat visas att trollpipistrellen (Pipistrellus nathusii) under sin höstmigration flyttar över Norra Kvarken, från Valsörarna på finska sidan till Holmöarna (Holmögadd) på svenska sidan, och sedan söderut längs med svenska kusten. Trollpipistrellen rapporterades i Västerbotten för första gången så sent som 2011 och sedan dess har den dykt upp på fler ställen i olika inventeringar, t ex i Skellefteå, Hörnefors och Tavelsjö. För att undersöka artens flyttning vid Västerbottenskusten norr om Holmögadd har det under sommaren 2020 satts ut detektorer både vid Näsudden i Hertsånger, Robertsfors kommun och på Stora Fjäderägg.

***Bildtext 1**: En trollpipistrell som har störts i sitt daggömsle på en husvägg, i södra Tyskland. Foto: Michael Schneider*

Metoder

Studien genomfördes i samband med en veckas vistelse för att sköta vandrarhemmet på ön. Fladdermusdetektorer placerades ut på sex olika ställen. Platserna valdes ut med tanke på deras lämplighet att uppfylla olika behov som migrerande fladdermöss har, i synnerhet förekomst av föda (framför allt mygg) och skydd (buskar och träd samt hus eller stugor). Under studieveckan 7 – 13 september 2020 blåste det nästan oavbrutet på ön, tidvis kraftigt. Skydd mot vind föreföll därför vara ett viktigt karakteristikum för gynnsamma fladdermushabitat.

***Bildtext 2**: Sex platser med förekomst av skog eller träddungar undersöktes. Vid Nya hamnen, Gamla hamnen och Inägan finns även stugor eller hus i varierande omfattning. Även en del fågelholkar finns uppsatta, framför allt vid Nya hamnen, Inägan och Svaget – lämpliga miljöer för fladdermöss.*

Under studieveckan placerade vi ut fyra olika detektorer (en Pettersson D500X ”autobox” och tre Batlogger C) vid totalt sex olika platser på ön. Detektorerna sattes ut på måndag kväll den 7 september vid Nya hamnen, Inägan, Gamla hamnen och Granskogen. På onsdagen den 9 september flyttades detektorn från Nya hamnen till Svaget. På torsdagen den 10 september flyttades detektorn från Inägan till Grubban. Detektorerna vid Gamla hamnen och i Granskogen satt kvar på samma ställe under hela perioden. Samtliga detektorer samlades in söndagen den 13 september på morgonen.

Artbestämning

För att sortera och artbestämma inspelningarna användes programmet Kaleidoscope Pro (version 5.2). Varje inspelning granskades dock även manuellt och i vissa fall ändrades den föreslagna arttillhörigheten. Samtliga filer som enligt Kaleidsoscope bara innehöll skräpljud granskades också manuellt, och en del av dem kunde då kopplas till vissa arter eller artgrupper. I en del fall var det inte möjligt att komma fram till en tillförlitlig artbestämning, därför anges ibland bara släktet eller en grupp av släkten

som inspelningen sannolikt tillhör. Inspelningar som av programmet klassades som tajgafladdermus (*Myotis brandtii*) eller mustaschfladdermus (*M. mystacinus*) har som brukligt slagits ihop till tajga/mustaschfladdermus, eftersom det i dagsläget inte är möjligt att med säkerhet skilja mellan dessa arter utifrån ljuden. Två inspelningar som av programmet hade klassats som vattenfladdermus (*M. daubentonii*) har istället noterats som obestämd *Myotis*, eftersom inspelningarna inte var entydiga.

Resultat

Det var relativt lite aktivitet av fladdermöss vid de undersökta platserna, men ingen plats var helt utan aktivitet av fladdermöss. Minst aktivitet var det i Granskogen, med bara en inspelning av fladdermusläten per natt, följt av Grubban och Inägan. I Svaget var aktiviteten något högre, men bara Nya och Gamla hamnen låg över 10 inspelningar per natt. Med i genomsnitt drygt 46 inspelningar per natt låg aktiviteten vid Gamla Hamnen avsevärt högre än vid de andra platserna. Detta höga värde beror dock främst på natten 8 – 9 september, där 224 inspelningar gjordes.

Antalet arter som spelades in vid de olika platserna varierar från en till tre, men om man räknar in osäkra arter, som enligt inspelningar också skulle kunna finnas men som hittills inte är säkert artbestämda, kan det tillkomma några ytterligare arter. Den högsta diversiteten har konstaterats vid Gamla hamnen. Även om hittills endast tre arter (om man nu räknar tajga/mustaschfladdermus som endast en art) har konstaterats, finns det indikationer på förekomst av ytterligare arter. Nya hamnen och Svaget intar en mellanposition. Vid Inägan och Grubban var artförekomsten mager med endast en konstaterad art och i Granskogen konstaterades åtminstone två. Ingen av arterna, inte ens den i Västerbotten relativt vanliga nordfladdermusen (Eptesicus nilssonii), konstaterades vid samtliga undersökta platser. Precis som nordfladdermusen noterades också trollpipistrellen på fem av de sex undersökta ställena. Arter tillhörande släktet Myotis konstaterades endast vid två av platserna, och obestämda fladdermöss tillhörande något av släktena Eptesicus, Nyctalus eller Vespertilio vid fyra ställen.

Tidigare undersökningar och diskussion

I samband med planer för en vindkraftpark på Holmöarna genomfördes en studie av

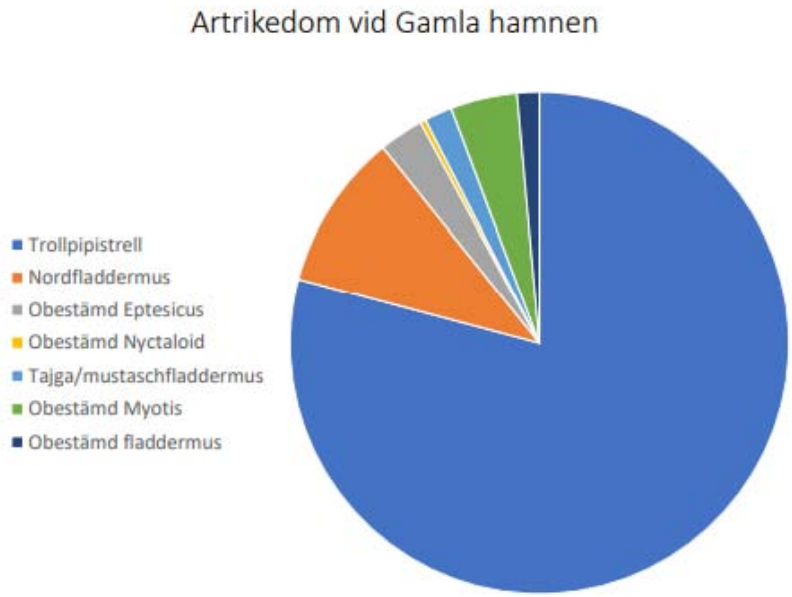
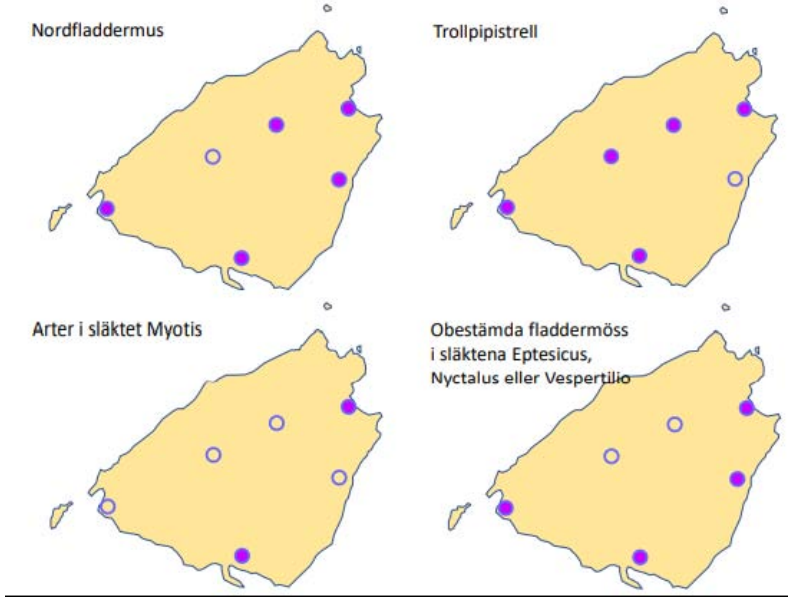

Diagram 1. *Artrikedomen i undersökningen var högst vid Gamla hamnen. Åtminstone tre olika arter konstaterades, men det finns indikationer på förekomst av ytterligare någon eller några. I figuren presenteras de olika arterna/grupperna utifrån antalet inspelningar*

förekomsten av fladdermöss på Holmön och Ängesön under sommaren 2014. Tre arter kunde konstateras med hjälp av inspelningar. Det var nordfladdermus, tajgafladdermus (mustaschfladdermus uteslöts på grund av undersökningsområdets nordliga läge) och brunlångöra (*Plecotus auritus*). För sistnämnda arten var det den första säkra rapporten i Västerbottens län. Trollpipistrell dök inte upp i inventeringen. Inom projekt KvarkenBats har det satts upp en rad detektorer på olika öar i Norra Kvarken, däribland Holmögadd. Trollpipistrell har påträffats på samtliga platser under höstmigrationen. På Holmögadd har det konstaterats aktivitet av trollpipistrell, nordfladdermus, *Myotis*-arter samt gråskimlig fladdermus (*Vespertilio murinus*). Trollpipistrellen är fortfarande en relativt nyanländ art i Västerbotten, men den dyker upp på allt fler ställen i länet. På Fjäderägg var trollpipistrellen den mest aktiva arten under inventeringen 2020, till och med mer aktiv än nordfladdermusen. Det har sannolikt att göra med att trollpipistrellen är en migrerande art och att den kan visa en större aktivitet lokalt och under en kort tid på vissa platser som den passerar under flyttningen. I

Bildtext 3: *Ingen av fladdermusarterna konstaterades vid samtliga undersökta platser, men nordfladdermus och trollpipistrell förekom nästan överallt.*

projekten KvarkenBats och Kvarken Flada har det visats att höstmigrationen är som mest intensiv i månadsskiftet augusti/september, alltså strax innan våra inventeringar på Fjäderägg brukar infalla. Det finns fortfarande många oklarheter när det gäller flyttstråken som trollpipistrellen använder under vår- och sommarmigrationen. För vår del gäller det framför allt den svenska kusten norr om Holmön.

Att trollpipistrellen har spelats in under tre av de fem år som vi har satt upp fladdermusdetektorer på Stora Fjäderägg, antyder att ön ligger inom ett av stråken. Det är dock oklart om det är ett stråk som leder fladdermössen norrifrån längs med svenska kusten och över Holmö-arkipelagen söderut. Troll-pipistrellerna som dyker upp här skulle också kunna vara djur som kommer från Finland till Holmöarna, men som gör en avstickare från Hol-mön till Fjäderägg för att jaga där innan de fortsätter söderut. Den här frågan skulle kunna besvaras med en mottagarstation på Fjäderägg, som fångar upp signalerna från sändar-märkta fladdermöss som kommer in från Finland. Om sådana märkta fladdermöss upptäcks av mottagaren så skulle det indikera att Fjäderägg är del av flyttstråket som går tvärs över Norra Kvarken.

MICHAEL SCHNEIDER

Fåglarnas kvitter kittlar igång nyfikenheten

Här berättar Ritu Andersson om hur just fågelsång fick henne till att bli ornitolog.

Vid ett fågeltorn i Boden. *Foto: Robert Johansson*

Fascinationen kring fåglar kan vara på många olika nivåer. Tjusiga fjäderdräkter i olika former och färger, säregna läten eller så bara att de helt enkelt är en av många djurgrupper som vi vill lära oss mer om. För mig var ingången till fågelintresset läten och då menar jag ALLA läten.

Ibland får jag frågan hur länge jag har fågelskådat?
– Oj, det har jag gjort sen jag var liten svarar jag då.
Det började nog med att jag drevs av en naturlig nyfikenhet, för saker i min omgivning och att jag alltid har haft en kunskapstörst. Sen gillar jag att vara själv och framförallt när jag vistas i naturen. Helt enkelt för att det är lättare att ta in naturen på dess egna villkor och att det är lättare att låta fåglarnas kvitter styra ens vägval om man strosar omkring själv. Till saken hör även att min pappa hade en båtkikare, Nikon 8x30, vilket även är en bra fågelkikare. När den låg där på hatthyllan var den såklart lätt att ta med. Sen hade jag en liten glosbok som man fick i skolan under 70-talet. Så med papper, penna och kikare gick jag som åttaåring ut i skogen och försökte likt en detektiv lista ut vilka fåglar det var som lät. Riktigt spännande, tyckte jag. Jag beskrev inte lätena utan angav mer hur de föll

eller steg i toner och upprepade sig. Rätt snabbt insåg jag att det är många fåglar som härmar andra fåglar, till exempel så är talgoxen en riktig expert på det. Jag har läst någonstans att den kan härma kring 80 olika läten, rätt imponerande.
På den vägen blev det. I mellanstadiet fick vi en ny lärarinna som tog med oss ut på utflykter i naturen och ibland var det en av mina klasskompisar som hade med sin pappa. Han kunde en massa fågelläten och olika ramsor som man hakade upp dem på. Så kul, tyckte jag. Vips så hade bland annat fåglar som bofinken med sitt ”snälla mamma får jag gå på bio”, gransångarens ”salt, salt sill, salt sill” och gulsparvens ”1,2,3,4,5,6, sjuuuuuuu” fastnat i minnesbanken.

Fågelskådningens dag gav fågelintresset fart

Som 13-åring övertalade jag min mamma att skjutsa mig till Brånsjön på fågelskådningens dag. Då kom jag för första gången i kontakt med fågelskådare. Wow, det finns fler som gillar att veta vilka fåglar som sjunger omkring oss. Jag kommer ihåg att hela den dagen var jag som i eufori. Jag bara frågade och frågade och de kvinnliga ledarna tålmodigt svarade och svarade. När dagen var slut frågade de om jag ville komma och lära mig mer om fåglar, för på tisdagar brukade de fara ut med en grupp och lyssna och titta på fåglar. Om jag ville, självklart! Sagt och gjort, tisdagskvällar och helgmorgnar cyklade jag från Västteg till Strömpilenområdet, då hette det Sofiehem Pulp för det låg ett träsliperi där.
Sen dess har intresset för fågelläten fortsatt och jag köpte CD-skivor med fågelläten samt radiokassettband med lockläten. Naturligtvis kan skivor och band misstämma lite eftersom fåglar har dialekter, det vill säga de kan variera sina läten i melodin mellan länder och regioner.

Olika ljud för olika tillfällen och perioder

Snart fick jag lära mig att det finns spelläten som till exempel orr- och tjäderspel eller de läten som enkel- och dubbelbeckasin har. Att olika hackspettar kan kännas igen på deras sätt att rytmiskt trumma. Att läten som åstadkoms genom strupen delas in i sång-, lock-, varnings- och tiggläten samt skuggsång, som är den sång som en fågel sjunger när den sjunger för sig själv, nynnar, för att exempelvis inför häckningssäsong träna upp sin strupsång. Tydligen är det även vanligt att honor sitter och smånynnar för sig själva, vilket man då betecknar som skuggsång. En vårvintermorgon när jag sprang till bussen, utmed Storgatan, Väst på stan, så hörde jag en talgoxe som läte som en rosenfinks ”pleased to meet you”. Oj, det där är nog en fjolårsunge som vuxit upp i närheten av rosenfinkar, minns jag att jag hann tänka.

Modern teknik
I dag är det flera fågelskådare som använder sig av olika ”appar”, som till exempel ”Fågelappen on line”, en app som har en har flesta svenska fåglar inspelade och som bygger sin information från ”Artportalen”. Den är till stor hjälp om man vill lyssna in sig på en fågel, locka fram en fågel eller lyssna av om det var den som man just hörde. ”Kvitteromat” är en annan app där du riktar mobiltelefonen mot den fågel du vill spela in under tio sekunder. Sen presenterar appen tre olika förslag på fåglar som det kan vara. Så genialiskt! Själv har jag dock inte testat den. Något som flera fågelskådare roar sig med numer är att själva spela in de fåglar som de har i sin närhet och på så vis lära sig än mer om deras olika läten och läten mellan olika underarter. I och med att man spelar in dem kan man med hjälp av sonogram jämföra frekvenser mellan olika fågelläten. Det här är nya fågelverktyg som kan komplettera kikare och kamera för den som vill förkovra sig i artbestämning och fascineras av fågelläten.

Fågelsång och upplevelsevärdet
Fågelläten upplevs generellt som positiva naturljud, men här finns det såklart vissa undantag. Kraxande kråkor, skrikande måsar eller hoande nattugglor kan säkert upplevas mindre positivt för många av oss, men för mig så har även dessa läten en positiv innebörd. Skrikande måsar hör ju havet till, irriterande kråkor varslar ofta om något spännande och en hoande uggla i vinternatten, det förstärker ju magin och fantasin. Men visst, kanske ska man vara en som är trygg med naturen för att känna så. Tyvärr är det flera som jag känner som inte törs springa i terräng för att det kan finnas otäcka djur där. Själv tycker jag det är mer läskigt att springa längs asfaltsvägar tillsammans med bullriga och farliga bilar.
Ett tillfälle som jag minns speciellt starkt är en morgon när jag var på väg till högstadieskolan och kom till lektionen med handkikaren runt halsen. Flämtande bad jag om ursäkt för att jag kom lite försent. – Jag kunde inte låta bli att stanna och titta på de bjällrande sidensvansarna som satt i en rönn just utanför.

Ritu Andersson

Fågelstationen som somnade in

Holmögadds fyrområde *Foto: Ritu Andersson*

Tre visionärer beger sig till ön Holmögadd för att se om här finns potential för att etablera Norrlands första ringmärkningsstation. Läs den spännande berättelsen om upprinnelsen till försöket att starta upp en ny ringmärkarstation i Norra Kvarkenområdet.

Vi förflyttar oss tillbaka till sista helgen i augusti 1975. Tre umeskådare, Anders Bergman, Per Lundberg och Håkan Olsson, gör en inspektionstur ut till Holmögadd för att undersöka om det där finns möjligheter för att anordna en plats för en kontinuerlig ringmärkningsverksamhet. De har ansökt om tillstånd hos de militära myndigheterna för att få landstigningstillstånd (området var militärt skyddsområde till och med 2006). Det så kallade Kalla kriget råder ute i världen och armén fruktar för angrepp österifrån. Väl på ön finner de ett gott samförstånd med soldaterna, deras befäl samt fyrvaktarpersonalen, som alltjämt skulle komma att vara stationerad på ön i många år framöver. De var dock inte de allra första umeornitologer som utförde ringmärkning på ön, utan en blygsam verksamhet omfattande totalt 200 ringmärkta fåglar utfördes 1971 – 1974 av Jan-Erik Malmstigen, Kjell Sjöberg samt några till.

Allt man kunde önska sig

Det är närmast en självklar tanke, att vill man hitta en strategiskt belägen

plats för ringmärkning så är Holmögadd det första alternativ som man kommer att tänka på i Västerbotten – lika utmärkt beläget för ändamålet som Ottenby på södra Öland är. Den här helgen i augusti för drygt 45 år sedan var dessa tre ungdomar dock inte på det klara med vad som föreskrevs från militärt håll för vistelse på denna utpost, utan de kom farandes i egen båt, knallade upp mot fyren på södra delen av ön och slog upp sitt tält. Ön hade allt de kunde drömma om för ringmärkning av hög klass, varför de bestämde att nu hade de hittat den bästa platsen i länet för att bedriva fast ringmärkning av flyttfåglar. Betänk att det här var nio år före det att Stora Fjäderäggs fågelstation inrättades, några år innan det att Haparanda Sandskär officiellt blev en fågelstation och två år före det att Eggegrunds fågelstation såg dagens ljus. Detta hade alltså kunnat bli Norrlands första egentliga fågelstation.

Ett första försök med ringmärkning genomfördes i månadsskiftet oktober – november 1975, då totalt 24 fåglar märktes. Senvåren 1976 drog verksamheten igång i större omfattning. Målsättningen var att intensifiera ringmärkningen samt underkasta den mer systematiska och målinriktade former. Bland annat ville man utröna de norrländska tättingarnas flyttvägar, med speciell inriktning på sådana arter som är svårstuderade i Sydsverige, som exempelvis videsparv, blåhake och rosenfink. Man ville även utröna invasionsarternas uppträdande längs Norrlandskusten. I sin programförklaring i FiV nr 1 1977 skriver man att det viktigaste och kanske mest intressanta är att försöka utröna huruvida norrländska småfågelpopulationer företar en sydostligare flyttväg än de i södra delarna av landet. Presentationen har den stolta underrubriken ”Meddelande nr 2 från Holmögadd fågelstation”!

Militären satte gränser

I de tillstånd som militären gav de tre grabbarna fanns noga angivet på vilka delar av ön de inte fick röra sig, så att de inte ofrivilligt skulle kunna ta del av militära hemligheter. Absolut fotoförbud rådde därtill. Man valde ett litet kärr som finns strax norr om fyren som kärnområde för ringmärkningen, därutöver hade man ytterligare några nätplatser i någorlunda närhet av detta kärr. Totalt bedrev man verksamheten med 12 – 15 nät på fasta platser. Dock var det inte alltid som man kunde ha alla näten uppe, eftersom södra Holmögadd är en mycket vindutsatt plats. Märkningen skedde på Anders Bergmans ringmärkningstillstånd. Håkan Olsson kom att bli den flitigaste ringmärkaren av de tre på Holmögadd. Totalt tillbringade han 80 dagar på ön under tolv olika besök åren 1976 – 1980. Den längsta sammanhängande vistelsen för Håkans del skedde hösten 1978, då

Håkan Olsson, 1980 *Foto: Okänd*

han kom att vistas 23 dagar i sträck där ute. Så här efteråt minns han september som den bästa ringmärkningsmånaden, med upp till 118 märkta fåglar på en dag. Vid ett tillfälle kunde det ha blivit ännu fler, om han inte hade varit ensam märkare på ön den dagen, då stora mängder av bergfinkar var i omlopp. De var så många att han beslöt sig för att dra ihop näten när han märkte att väl många av dem gick i nät.
De behövde inte längre bo i tält 1976, utan blev först inkvarterade i en militärbarack och därefter i ett annex till fyrvaktarbostäderna, som kallades Flustret. Båttransporterna från Holmsund ut till Holmögadd sköttes av Sjöfartsverket, några gånger fick de till och med resa med helikopter. Ett stort aber var att dessa transporter kunde skjutas framåt och bakåt i tiden med kort varsel, vilket ibland kunde leda till stor förtvivlan bland de tre ringmärkarna om de hade blivit lovade hemtransport vid en viss tid, för att sedan finna att avresan med mycket kort varsel blivit förskjuten ett dygn framåt eller så. En gång avgick båten utan förvarning två timmar tidigare än utlovat, vilket ställde till mycket trassel då de inte kom med. En gång höll Håkan på att missa en resa till Indien på grund av dessa oförutsägbara transporter. Betänk att vid denna tid var mobiltelefonen ännu inte uppfunnen.

Ringmärkartillstånd krävdes

Även om Håkan var den flitigaste besökaren av de tre ute på Holmögadd, ställde de andra två också upp när de kunde. De kom med tiden att bli goda vänner med

Tajgasångare *Foto: Christer Olsson*

fyrvaktarna på ön, vilka säkert tyckte att det var trevligt att få prata med andra än hemlighetsfulla militärer. Eftersom tillståndsansökan krävde en del byråkrati och pappersexercis, hade de inte stora förhoppningar om att några andra ringmärkare skulle kunna göra dem sällskap där ute. Man bör också nämna att i slutet av 1970-talet var det bara ytterligare en handfull ornitologer i länet som hade någon ringmärkningserfarenhet att tala om. Dock följde Pers skådarkompis Olle Karlsson med vid några tillfällen och under de sista åren även Pers dåvarande sambo, Elsy-Britt Schildt, som hade mycket stor ringmärkningsvana från Kvismaren och Ottenby. Exempelvis i början av juni 1984, då de fick ringmärka en busksångare och noterade en aftonfalkshanne i fält.

Anders Bergman vikarierade som fyrvaktare på Holmögadd somrarna 1980 och 1981 och genomförde då en del ringmärkning, med en lundsångare som det mest intressanta från protokollen. I maj och början av juni 1983 genomförde han orienteringsförsök i fält på ön för en D/E-uppsats. Totalt blev cirka 400 fåglar då ringmärkta, bland annat hökuggla, näktergal, rörsångare och inte minst en svarthakad buskskvätta som blev bestämd till rasen maura – numer egen art under namnet vitgumpad buskskvätta, ett komplex förknippat med mycket stora besvärligheter avseende artidentifiering.

Första tajgasångaren
Ett speciellt minne Håkan har av verksamheten på Holmögadd härrör från 15 september 1978. Det blev inte mer än 22 fåglar i näten den dagen, men den skulle ändå gå till historien som dagen då Västerbottens första fynd av tajgasångare gjordes, en fågel som fick en ring om benet. Det var därtill Håkans sista dag under vistelsen och hemfärd väntade strax efter det att den rara fågeln gått i nät. Det blev till att skynda sig med dokumentationen av den historiska fågeln och ett foto togs faktiskt med en medsmugglad kamera.

Mongolpiplärka i handen?
Ett annat minne Håkan har från de där åren rör en piplärka som han fångade, vilken inte kunde återfinnas i den tidiga upplaga av Lars Svenssons ringmärkningsguide som man då använde. Han behövde ringa upp en av de andra ringmärkarna på fastlandet och så gott det gick beskriva fågeln via telefonen, för den ivrigt lyssnande kompanjonen som stod med en bok i handen som behandlade östligt förekommande piplärkor. Någon klarhet i fallet kunde tyvärr aldrig bringas (kom ihåg fotoförbudet på ön!). Så här, många år senare, funderar Håkan på om det möjligen kan ha varit en mongolpiplärka som han fick hålla i den där höstdagen för länge sedan.

Årens märkdata
Håkan har noggrant sparat alla märkdata från åren då det begav sig. Bland bevarade dokument kan man notera att han totalt fick ringmärka 2 948 fåglar under de fem år han kom att vara aktiv på Holmögadd. Därtill kom ytterligare lite drygt 1 000 fåglar att märkas av de andra som deltog i verksamheten 1975 – 1984. Ur Håkans ringmärkningsprotokoll kan nämnas lundsångare 16.8 1976 och 5.6 1978, busksångare 7.8 1978, två höksångare förhösten 1977 samt en dvärgsparv 19.9 1977 (förutom den redan nämnda tajgasångaren). Bland märksummor som i dagens perspektiv är höga, kan nämnas totalt 18 törnskator förhösten 1976, 68 blåhakar hösten 1978 samt 29 videsparvar sistnämnda höst. Anders Bergman framhåller även några andra ringmärkningssummor som får anses ganska höga för västerbottniska förhållanden: 53 blåhakar 23 – 27 maj 1980 och 12 sävsångare under augusti 1976.

Återfynd
Vad det gäller kontroller av redan ringmärkta fåglar blev det främst fynd av finskmärkta fåglar, men även en rödvingetrast från Orkneyöarna i Skottland kontrollerades. Av intressanta återfynd från de fåglar man ringmärkte dessa år på Holmögadd kan nämnas en rödhake från Belgien, en rödvingetrast från

Portugal och en annan från Gironde i Frankrike (en plats varifrån även Stora Fjäderägg fått några återfynd). Förutom att förse fåglarna med ring var man mycket noga med att ange flera biometriska parametrar för de ringmärkta fåglarna samt deras ruggningsmönster.
Anders Bergman påminner sig att de fick ekonomiskt stöd från Elis Wides fond om totalt 1 800 kronor, pengar som bland annat användes till att köpa ringmärkningsnät, som då kostade 17 – 29 kronor styck beroende på längd och antal våder, samt för plåtläggning av taket på Flustret. Därtill var pengarna ett välkommet tillskott för fattiga studenter.

Vemodig återblick

Sommaren 2020 kom Håkan tillbaka till Holmögadd för första gången på åtskilliga år. Han passade då på att besöka deras gamla bostad, Flustret, som då var igenbommad och sorgligt förfallen. Han påminde sig att sannolikt låg där inne alltjämt ett antal ringmärkningsnät som lämnats kvar, liksom en del nödproviant, och en del utrustning i övrigt som hörde ihop med ringmärkningen. Med vemod i blicken såg han hur fyrvaktarbostäderna hade förfallit, liksom övriga byggnader som hittas på öns södra delar.
Håkan Olsson konstaterar 37 år efter det att ringmärkningsverksamheten på Holmögadd somnade in, att avslutet främst berodde på upprepat krångel med transporterna till och från ön och att de alla tre som drog igång verksamheten kom att bilda familj ungefär vid tiden för avvecklingen. Därtill blev de militära föreskrifterna om var de fick vistas allt mer rigorösa från och med 1980, i samband med kraftig utbyggnad av ett flertal militära installationer.
Rapporter från Holmögadd fågelstation hittas i FiV nr 1 1977, nr 1 1978 samt i nr 2 från 1984. Därtill har Anders Bergman publicerat en artikel byggd på de orienteringsförsök med tättingar som han utförde på Holmögadd 1983, införd i Ornis Scandinavica, vol. 18, no 1, februari 1987, s. 66 – 69 med titeln ”Migratory Directions of Some Passerines in the Gulf of Bothnia, Northern Sweden”.
Vem vet… Hade Holmögadd inte varit en hårt bevakad militär befästning 1984, utan en plats där man kunde strosa fritt och nå med säkrare transporter, hade ön kanske blivit platsen för en mer långvarig fågelstation i stället för Stora Fjäderägg!

CHRISTER OLSSON

Dikter från ett hjärta

Gunnar Balgård

Fackelblomster *Foto: Ritu Andersson*

Kvinna i strandskogen

Havsvågorna nerifrån Nordmaling
når ända hit, de är
liksom kuperade när de bryts.

Själva strandlinjen
luktar av gammal flora:
fackelblomster, strandråg och

de välsignade åkerbären, blodröda
i minnet, liksom
alarnas grå ridå.

Så plötsligt
allt återkom i stunden, en förseglad
försändelse från förr, från

länge sen.
Pålandsvinden fladdrar.
Alkotten liknar ett smycke.

Cementgången *Foto: Bella Sinclair*

CEMENTGÅNGEN

Längs paradgatan
av cement
upp från hamnen

skyldrar
de färgstarka rallarrosorna
som små vaktposter. Nittio

centimeter bred, knivskarp
i den gjutna konturen,
skär färdvägen
rakt igenom stenfält,
förbi kvarter av kråkbär
och renlav,

krypande enbuskar
och ljung. Högre upp
i sluttningen

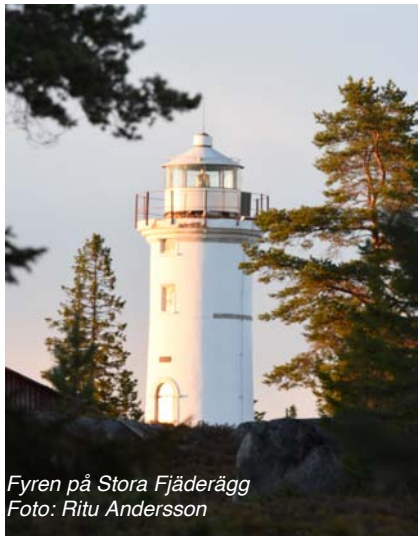
löper den alldeles
spikrak,
upp mot himlafästet

där trädgränsen tar vid.

DE DANSANDE SYSTRARNA

Nu dansar de igen,
denna grupp av unga granträd,
nu utvuxna bortom tonåren, med röda
kottar ytterst på några grenar
och kjolarna med volanger
i grått nertill,
ett drygt tiotal systrar
och rytmerna anförs
av de resligaste i flocken
och de andra följer med
kontrapunktiskt,
svepande, som förde de alla sina
solfjädrar i axelhöjd utbredda,
när de träffas av solstrålarna
rakt från sidan, och gungar till, och
aldrig undslipper den vind
som är deras element.

Under markytan
är de ett enda förgrenat träd, de är
verkligen syskon, och den syrerika
luften
tillverkar deras gråa kjolar av lav.

Fyren på Stora Fjäderägg
Foto: Ritu Andersson

Stora Fjäderägg *Foto: Dag Österlund*

Final

Enarna. Rönnarna. Gräsen.
Det går en vind
genom dem från syd. Skyarna

på blå himmel är uppslitna
i flak. Luften
är mer mättad av syre

än någon annan plats jag vet.
Havet drar sina vita gäss
diagonalt.

Genom dem ska vi färdas
på hemvägen.

Stora Fjäderägg – nyheter och verksamhet 2020

Fågelstationshuset, bortre byggnaden. STF:s vandrarhem närmast Foto: Ritu Andersson

Ringmärkningsstationen på Stora Fjäderägg är en rastplats för många fåglar som passerar över Norra Kvarken såväl höst som vår. Ön är en kär plats för många ringmärkare, bland annat för den ständigt närvarande spänningen med snabba väderomslag, oväntade fynd i näten

Vårsäsong

Den 37:e säsongen på Stora Fjäderäggs fågelstation inleddes traditionsenligt med en städ- och igångsättningshelg, 9 – 10 maj. Därefter skedde kontinuerlig ringmärkning fram till 24 maj. Totalt blev 402 fåglar ringmärkta under den perioden, vilket får anses som ett mycket blygsamt resultat. Den 2K tajgablåstjärt som blev ringmärkt 10 maj var månadens mest udda inslag i näten. Blåhaken fortsätter att uppvisa mycket låga siffror, med blott 18 ringmärkta exemplar i maj. I övrigt från majmånaden kan nämnas en rastande svart rödstjärt 10 – 12, en hökuggla som rastade 21 – 23, samt öster om ön den 23 maj ett koncentrerat lomsträck omfattande 1 057 ex, vilka under två morgontimmar passerade mot nordost. Nämnas bör att tobisgrisslans stam på Lillgrundet alltjämt är stark, med en uppskattad population om 200 – 300 par. På samma lilla ö uppvisade fyra par tordmule tydliga tecken på att häcka, vilket är nytt. Även under

midsommarhelgen, 18 – 20 juni, var stationen bemannad varvid 29 fåglar ringmärktes. Från den helgen ska främst nämnas Stora Fjäderäggs första fältsångare, vilken fångades i inägan 19.6. Landskapets blott andra fynd av arten.

Höstsäsong

Höstsäsongen inleddes 3 augusti och fågelstationen var därefter bemannad kontinuerligt fram till 20 oktober, i

Arter	MAJ	JUNI	AUGUSTI	SEPTEMBER	OKTOBER
sparvhök				2	1
grönbena	1				
drillsnäppa	1				
gök	1				
pärluggla				5	2
större hackspett			1	16	20
mindre hackspett					1
tretåig hackspett				2	1
ladusvala	1				
hussvala	1				
trädpiplärka	1		10	13	
ängspiplärka	9			2	
gulärla	12		1		
sädesärla	5				
sidensvans					15
gärdsmyg				5	31
järnsparv	2		1	25	38
rödhake	17	2	3	55	173
blåhake	18		19	13	
blåstjärt	1				2
rödstjärt	29	3	16	14	1
buskskvätta			1		
stenskvätta	4	1			
koltrast					8
björktrast	1		1	18	18
taltrast	22	2		27	21
rödvingetrast	1			106	61
dubbeltrast					4
fältsångare		1			

Sammanställning av 61st ringmärkta arter säsongen 2020.

Arter	MAJ	JUNI	AUGUSTI	SEPTEMBER	OKTOBER
ärtsångare	26	3	51	12	
törnsångare	1		8	1	
trädgårdssångare		10	5	2	
svarthätta	3		1	7	6
kungsfågelsångare					4
tajgasångare				16	3
gransångare	24		2	47	55
lövsångare	147	7	1045	164	1
kungsfågel	6		199	1638	960
grå flugsnappare	1		12	5	
svartvit flugsnappare	15		12	1	
stjärtmes				14	41
talltita					4
svartmes				21	21
blåmes					120
talgoxe	2		12	8	88
trädkrypare			1	60	215
varfågel				4	9
pilfink					9
bofink	11		24	20	28
bergfink	1		435	381	21
grönsiska	8		11	66	67
vinterhämpling					2
gråsiska	9		28	100	1022
snösiska					40
bändelkorsnäbb			2	1	
mindre korsnäbb	1		4		4
rosenfink	3		4		
domherre				4	29
gulsparv	1				1
videsparv			23	26	
sävsparv	16			38	26
SUMMA	402	29	1932	2939	3173

princip utan några luckor i bemanningen. Ringmärkningsmässigt blev augusti givande med 1 932 märkta fåglar, vilket är en av de högsta augustisiffrorna sedan starten. Dominerade gjorde lövsångare (1 045 ex) samt bergfink (435 ex). Från märkprotokollen kan

Kungsfågelsångare på Stora Fjäderägg *Foto: Fredrik Sundberg*

även nämnas 23 videsparvar och två bändelkors-näbbar. Den sistnämnda arten uppvisade en mindre invasionstendens under månaden, med upp till 20 rastande ex på en dag. Av observationer från augusti kan nämnas en forsärla den 4:e och en brun glada som sträckte mot söder över Lilla Fjäderägg den 20:e. I övrigt innebar månaden inga större överraskningar. Totalt 13 märkta gulärlor under höstsäsongen låter inte mycket, men är faktiskt årsbästa för vår fågelstation!

September månad bjöd som brukligt på flera tajgasångare. Årets antal summeras till 19 ringmärkta fåglar under perioden 3.9 – 9.10. Månaden bjöd på 26 ringmärkta videsparvar, vilket innebär att årstotalen slutade på 49 stycken. Det är ett av de högsta antalen för en enskild säsong efter millennieskiftet. Pärluggleåret 2020 var mycket svagt i hela Västerbotten, de sju individer som trots allt blev ringmärkta under hösten visar att det ändå förekom en viss rörelse av arten även den här hösten. Den totala månadssumman om 2 939 ringmärkta fåglar är nära det normala under senare år.

Under oktober kunde vi notera en glädjande återkomst av kungsfågelsångare, vilket varit mycket sparsamt företrädd på ön under det gångna decenniet. Fyra stycken ringmärktes under perioden 3 – 8 oktober. Även denna höst fick vi glädjande nog in tajgablåstjärt bland de arter som blev märka; en ungfågel vardera 3:e och

Blåstjärt *Foto: Fredrik Sundberg*

5:e oktober. En ägretthäger sträckte västerut förbi ön 16 oktober.

Fynddata utöver de vanliga

Några årssummor som bör framhållas är gärdsmyg 36 ex, ärtsångare 92 ex, kungsfågel 2 803 ex samt varfågel 13 ex. Videsparven hade sitt bästa år sedan år 2002, med 49 märkta ex. Årsrekord blev det för gulärla (13), gärdsmyg (36), pilfink (9), vinterhämpling (2), ärtsångare (92) och varfågel (13). Den totala årssumman för fågelstationen hamnade på 8 475 ringmärkta fåglar, ett antal som ligger nästan tio procent över medelvärdet.

Bland de mer intressanta återfynden kan nämnas en kungsfågel som ringmärktes av Helena Hallgren den 2 oktober klockan 14:00. Dagen efteråt på förmiddagen kontrollerades samma fågel på Prästgrundet, utanför Söderhamn av Stefan Persson, 32 snabbt avverkade mil i sydvästlig riktning!

Inför ringmärkaråret 2021

Niklas Andersson kliver av som stationschef och efterträds av en trio. Christer Larsson, med ansvar över stationens husbyggnader och kontakten med Länsstyrelsen, Andreas Garpebring och Anna Hallmén som tar hand om ringmärknings- och bokningsfrågor. Med anledning av Covid-19 har arbetshelgen som brukar vara i maj flyttats till augusti, exakt datum är inte bestämt. Vårsäsongen har ännu inga bokningar, så ta tillfället i akt och boka in er. Inför hösten finns några lediga veckor, i augusti, inledningen av september och andra halvan av oktober.
På föreningens hemsida och på Fjäderäggs Facebooksida, finns aktuella kontaktuppgifter och där sker löpande uppdateringar, håll därför koll på dem.

Niklas Andersson
Christer Olsson
Ritu Andersson

Rovfåglars flyttvägar över Norra Kvarken

Fjällvråk *Foto: Lars Berggren*

Per Hansson aktiv ornitolog i Västerbotten har gjort en stor samlad studie av hur våra rovfåglar och tranor flyttar över öppet hav på de platser där vardera sida om land är som kortast, geografiskt begränsat till Fennoskandia (Sverige, Norge, Danmark och Finland). Läs mer om hans arbete här.

En eller annan av FiV:s läsare har kanske missat att det de senaste två åren i två volymer kommit ut en imponerande kartläggning av viktiga flyttfågelpassager för våra fennoskandiska (inkluderar Sverige, Norge, Danmark och Finland) rovfåglar. Redaktören för denna tidning beslöt sig för att ge dessa viktiga arbeten lite spaltutrymme för en närmare presentation och läste de sammanlagt 114 sidorna och intervjuade författaren.

Fokus på fjällvråk och trana

En vårdag 1987 föddes hos vår tidigare ordförande i VOF, Per Hansson – sedan många år boende på Holmön – en idé om att närmare kartlägga fågelsträcket över Norra Kvarken. De arter som han främst ville studera skulle vara typiska för denna flyttled, varför valet tidigt föll på fjällvråk och trana. Det hade faktiskt aldrig tidigare gjorts någon samlad studie av hur våra rovfåglar och tranor flyttar förbi de så kallade termikflaskhalsar för flyttning som

finns i Fennoskandia, det som kom att bli det geografiskt avgränsade området för de studier som den här artikeln handlar om. Med uttrycket flaskhals menas i detta sammanhang de platser på vardera sida om ett smalare havsområde där sträckan över öppet hav är som kortast.

Studie utifrån databaser

Pengar erhölls från Marie-Claire Cronstedts stiftelse och en ytterst omfattande studie av befintliga databaser påbörjades hösten 2017. Förutom den svenska Artportalen även en norsk (Artobservasjoner), en dansk (DOF-basen) samt den finländska varianten Tiira (tärna på finska). Den sistnämnda databasen var lite speciell att arbeta med, anser Per, på grund av vissa språkförbistringar. Först av allt gällde det att skaffa sig ett användarkonto till de olika databaserna. För att få tillgång till data från Tira var han tvungen att begära ett speciellt uttag, vilket han utan vidare fick. Ett annat krux vid användandet av den sistnämnda är att den har ett annat koordinatsystem för lokalangivelser än de andra. Det blev mycket pillande med detta innan alla de finländska lokalerna hamnade på rätt plats.

Jämförbart internationellt material

Det insamlade materialet omfattade några hundra tusen observationer under den omfattande tidsperioden 1935 – 2019, vilka behövde sorteras in i rätt fack. Snart hittade Per ett system för att filtrera och sortera de fynd som var av verkligt intresse i hans riktade sökning. Det handlade om att göra fynden från de olika länderna kompatibla. De finländska fynden fick en egen fil på grund av det avvikande koordinatsystemet. Dock har Per alltid, som den erfarne forskare han är, gillat att jobba med stora mängder datamaterial för att däri kunna hitta strukturer. I sin dator har han lagrat hundratals filversioner under den tid som bearbetandet pågick.

Falsterbo – en viktig sträcklokal

Till sin stora glädje fann Per att en i sammanhanget viktig fågellokal som Falsterbo hade lagt in de allra flesta sträckobservationerna sedan flera decennier tillbaka i Artportalen. En tanke som slog honom efter avslutat arbete var att Falsterbo verkligen inte är den enda sträcklokalen av klass för rovfåglar i Fennoskandia – i synnerhet inte på våren.

Plöjande av litteratur

Arbetet med de två rapporter han har skrivit i ämnet har inte bara handlat om eftersök i databaser, utan även ett plöjande av lämplig litteratur. Där minns Per speciellt en spansk artikel, som berättar om det viktiga rovfågelsträcket över Gibraltarsund, där det har visat sig via följning av

Per Hansson spanande ut över havet *Foto: Martina Popermajer*

radiosändarförsedda rovfåglar att de gamla individerna flyger spikrakt över sundet längs den allra kortaste passagen över sundet, medan de yngre individerna vimsar runt mycket mer och sällan följer något som kan liknas vid en rak linje över dess kortaste sträcka.

Skev fördelning

Ibland kan man i insamlat material över fåglar hitta en skevhet i fördelningen av materialet, med en föga märklig koncentration av fynden till lör- och söndagar. Per menar att detta även kan skönjas här och där i det material han tittat på, med onsdagar som den veckodag då det rapporterats minst antal fynd.

Målsättning – användbart material

Redan tidigt kände Per att han ville göra ett material som skulle vara praktiskt användbart vid olika typer av fysiska planeringsarbeten, vilket inte minst avsåg anläggande av ”höga konstruktioner”. Bland sådana kan nämnas master av olika slag, kraftledningar och vindkraftverk. Han har alltid varit på det klara med att det är av största vikt att exploatörer av olika slag tar vederbörlig hänsyn till fågelsträcket över de här termikflaskhalsarna, på så vis att fåglarna får fritt flygutrymme i luftrummet där dessa viktiga passager återfinns. Per är förvånad över att det tas så lite hänsyn till det som sker i lufthavet när man planerar för att anlägga storskaliga konstruktioner. Man bör tänka mer på höjden och inte bara på längden, menar Per. Han

menar att det är ett stort ansvar att skydda luftrummet för flyttfåglarnas bästa (även för de flyttande fladdermössen, red:s anmärkning).

Minimal vindavdrift och god sikt

Egentligen är havspassager ett livsfarligt företag för flyttande rovfåglar, vilka inte i ett enda fall kan gå ner och nödlanda på havet utan att förolyckas. Det gör att fåglarna vid sådana passager som det här handlar om måste välja dagar med minimal vindavdrift och god sikt. Det förefaller som om vindavdriften under vårsträcket över termikflaskhalsarna är mindre än om hösten. Bredden på landytan av en flaskhals på ena sidan av ett sund varierar från någon enstaka kilometer mot upp till en mil. Inom detta område tar de sedan sats för att bege sig ut över havet.

Önskar bättre skydd av termikflaskhalsar

Enligt Per är det ansvariga länsstyrelser och kommuner som ska se till att skyddet av de viktiga termikflaskhalsarna ökar. Dessa myndigheter bör snarast identifiera de geografiska gränserna för dessa. De ideella krafterna har redan gjort mer än tillräckligt, menar han. Tråkiga exempel på att de här viktiga flyttlederna inte fått ta vederbörlig plats vid storskalig fysisk planering, menar Per, hittas vid den planerade vindkraftsparken nära Ivarsboda nordost om Umeå, samt vid den redan byggda anläggningen nära Rögle i nordvästra Skåne.

Fjällvråk och trana

Den termikflaskhals som berör våra farvatten här i Västerbotten, Norra Kvarken, har sett i ett större perspektiv två extra viktiga arter som vår och höst passerar i höga antal under sträcktiden: fjällvråk och trana. Egentligen handlar Pers studie om rovfåglarnas flyttning, men anledningen till att tranan togs med vid genomgången är att också den är en utpräglad termikflyttare, likt många rovfåglar. Havsörnen är också en art som bör nämnas i detta sammanhang, eftersom den passerar av och an över Norra Kvarken i nationellt sett höga antal.

Okända sträckvägar till Västerbottens inland

Vad det gäller dokumentationen av sträcket av trana och fjällvråk samt de flesta andra rovfåglar över Norra Kvarken, är det mesta och viktigaste redan gjort, menar Per. Vad som däremot är mycket mindre känt är exempelvis hur sträckvägarna ser ut för dessa flyttare när de lämnat (eller ankommer till) kustlandet och sedan de flyger vidare in över Västerbotten. Det vore mycket intressant med uppföljande sträckstudier exempelvis kring Botsmark, anser han.

Transträck *Foto: Ritu Andersson*

Tydliga flyttstråk

Ibland anar man inte strukturer förrän de dokumenterats under en följd av år. Det som överraskat Per när han synade resultaten i sömmarna är vilken uttalad flyttväg det finns för kungsörn från nordost till sydväst om hösten i Kvarkenregionen. Utan att korsa Norra Kvarken koncentreras, med fennoskandiska mått mätt, betydande antal kungsörnar över nämnda Ivarsbodaområde.

Ett annat flyttstråk som visade sig vara överraskande viktigt vid en närmare granskning är vår- och höstflyttningen över norra Öresund, där språnget över till Danmark är som kortast. Länge har det varit lite oklart var det stora vårsträck av rovfåglar som kan ses från Skagen når den svenska kusten. Under senare år har man funnit att det främst tycks ske i anslutning till ön Orust i Bohuslän efter sex mils havspassage.

Önske- och favoritlokal

På frågan om vilket av de övriga studerade flaskhalsområdena som han helst skulle vilja besöka, anger han instinktivt och lite överraskande just den sistnämnda, den i nylig tid upptäckta sträckväg som når Orust om våren. Från Skagen har det exempelvis setts upp till 50 stenfalkar på en dag, men också höga antal av bivråk, tornfalk, blå och brun kärrhök samt fiskgjuse. Bara en bråkdel av dessa har ännu kunnat siktas på den svenska sidan. Där behövs, menar Per, läggas mer tid på sträckräkning av inte minst rovfåglar. En favorit bland de lokaler som Per redan besök är norra Öresund, inte minst för att det, likt många andra sträckflaskhalser, är en så naturskön plats.

Populationsövervakning
Ser vi på metodisk sträckräkning som en form av populationsövervakning för våra flyttande rovfåglar, menar Per att den metoden borde ges större uppmärksamhet jämfört med olika typer av organiserade inventeringar i häckningsmiljöerna. Inte minst eftersom de förstnämnda är mycket mer kostnadseffektiva och ger mycket mer per nedlagd fälttimme, om man lärt sig att läsa rovfågelsträckets väderpreferenser.

Bredda svensk miljöövervakning
Av nämnda skäl tycker Per att som ett led i populationsövervakningen av våra termikflyttande stora fåglar bör mer statliga medel användas till andra platser än Falsterbo. En dröm vore om sådant kunde ske vid Norra Kvarken, funderar Per. Vid en sådan breddning av svenska miljöövervakning skulle samtidigt nordskandinaviska populationer av exempelvis sjöfåglar, vadare och tättingar som vi genom ringmärkningsåterfynd från norrländska fågelstationer vet inte passerar Ottenby och Falsterbo, kunna övervakas.

Populärvetenskaplig film
Avslutningsvis nämner Per att han planerar att göra en film om tio av de presenterade termikflaskhalsarna och deras idoga sträckräknare. Den ska bli folklig och sprida kunskap om och fascination inför våra termikflyttare. Därtill meddelar han att han gärna beger sig ut och föreläser i vitt skilda sammanhang om vikten av dessa flyttfågelpassager. Många menade att hans omfattande projekt inte skulle gå att genomföra, men det behövs en målmedveten arbetsmyra som Per Hansson för att bringa reda i en databas innehållande några hundra tusen faktauppgifter att bolla med.

CHRISTER OLSSON

Han fascineras varje vår av Västerbottens myrspovssträck

Myrspov vid Lillskärsudden *Foto: Tommy Magnusson*

Ulf Skyllberg, en av länets flitiga sträckfågelräknare har noggrant iakttagit och funderat kring hur myrspoven flyttar genom Västerbotten. Varifrån kommer de och vart är de på väg? Det är några frågor som han har sökt svar på. Läs mer om det här.

Skön känsla

Redan när jag anlände strax efter halv ett fick jag den där sköna känslan av att det var rörelse i luften – hälsad av en blandflock med 19 småspovar, en storspov samt två myrspovar som passerade rakt över huvudet på mig, med kurs mot nordväst. Intressant nog så var det bara de två senare som var talföra med sina nasala och exotiska ”kyvvä-kvyvä”. Trevligt! Kanske ville de tala om för mig att vara extra uppmärksam de närmaste timmarna? den kom i riktning snett emot mig på en dryg halvmils håll, tvärandes Lövölandets barrskogsrelief med riktning mot sydost. När fåglarna kom ut över Täftefjärdens västra strandlinje gick de ner på lägre höjd och lade om kursen rakt emot mig där jag stod på Täftelandets högsta punkt: Väster-Sandskär. Flocken gick ner tätt över vattenytan och försvann ner bakom en trädridå. När de kom ut på andra sidan såg jag att fåglarna tog mark på Långrevskärets sydspets. Där försvann de bland stenarna på den

exponerade reveln cirka 3 km från min obsplats.

Struktur på himlen

När jag återigen vid pass klockan 15:20 gled med tuben över Lövölandets granrelief, från söder mot norr, fångade en avvikande struktur på den alltmer uppklarnande blå himlen min uppmärksamhet. Jag stannade till. Hmm…, det såg ut som en stor flock av fåglar på mycket, mycket långt håll. Den låg uppenbart och kretsade eftersom den ibland helt försvann för att sedan sakta kom åter på näthinnan när fåglarna visade ”bredsidan” till. Fenomenet är välkänt bland sträckskådare. Även större flockar av så stora fåglar som tranor kan ena sekunden framträda mycket tydligt på himlen för att en stund senare till synes helt försvinna. Det här var dock inga tranor, det kunde jag vara säker på. Fåglarna var mindre och snabbare i sin rörelse. Flocken gav ett kornigt intryck med en form och struktur inte helt olikt en mycket stor starflock som rör sig fram och åter i luften.

Svårt med skärpan

Fåglarna var så långt borta att jag hela tiden var tvungen att justera skärpan för att fortsatt ha kontakt och inte tappa bort flocken. För en god stund, säkert 5 minuter, tappade jag flocken, men hittade den igen på i stort sett samma ställe. Sikten var mycket god och avståndet gissningsvis minst 12 km, troligen mer. Jag försökte få en uppfattning om hur många individer det kunde röra sig om, men det var nästan omöjligt. Då jag räknade kom jag till minst 600 kanske 1 000 ”korn” i flocken, men jag vet av erfarenhet att på så långa håll är det ofta lättare att överskatta än att underskatta antalet, medan det omvända gäller på kortare avstånd.

Ellipsformad flock

Efter ytterligare 5 – 10 minuter med ögat på tuben låg fåglarna fortsatt och kretsade i ett stort moln som ibland hade formen av en tjock cigarr eller ellips. Det var lite lättare att följa dem nu jämfört med i början, sannolikt hade de kommit närmare. Cigarren var inte helt stationär utan rörde sig ibland lite åt norr och sedan tillbaka igen åt söder. Jag började utforska horisontlinjen och fann att Vännäsmasten vid Hössjö var ett bra riktmärke som ibland befann sig söder om och ibland norr om fåglarna. De kretsade uppenbart och tog sannolikt höjd.

Strukturer likt celldelning

Flocken bröt stundom upp sig i något som mycket påminde om en celldelning, där fåglarna likt kromosomer gick ut på linjer från ett centrum och sedan förenades i två

eller tre delflockar som för en stund rörde sig bort ifrån varandra, för att lika snart återförenas i en stor flock igen. Ibland tappade jag bort fåglarna helt, men hittade dem igen efter en stunds letande på i stort sett samma ställe. När flocken delade på sig passade jag på att räkna delgrupperna och hamnade nu på allra minst 400 kanske upp emot så många som 800 fåglar. Jag tittade hastigt på klockan, cirka 15 – 20 minuter hade nu gått, och fortsatt låg flocken kvar på till synes samma ställe. Kanske var den nu högre upp? På så stora avstånd blir även en betydande stigning i vertikalled i stort sett omöjlig att avgöra, men det enda rimliga var att fåglarna sakta men säkert tog höjd.

Kända lokala riktmärken

Nu hände dock något. Flocken började röra sig mer stadigt mot norr, fortsatt kretsande i sin cigarr, stundom i elliptisk eller nästan sfärisk formation. Ibland kunde även en tendens till plogformation med klump framtill anas då flocken tog mer fart, gissningsvis för att söka en ny termikbubbla. Efter en stund passerade fåglarna skorstenen på Ålidhems värmeverk. Bakom eller framför, från mig sett, var omöjligt att avgöra. Avståndet var fortsatt mycket stort. Definitivt över en mil. De fortsatte vidare på samma vis mot norr och då Mariehems vattentorn sakta gled in från höger i tubfältet, verkade de åter stanna upp.

En flock blir till två

I samma veva bröt sig en liten del av flocken definitivt ut och tog nu ordentlig fart österut. Jag skattade delflocken till mellan en sjättedel och en åttondel i storlek jämfört med hela flocken. Fåglarna i utbrytargruppen antog nu en tydlig plogformation med lång, välorganiserad svans och hade snart passerat Dåvamyrans skorsten. Jag försökte följa utbrytningen samtidigt som jag hade koll på huvudformationen. Som tur var låg den senare kvar och kretsade vid Mariehems vattentorn, där jag åter kunde hitta dem. Utbrytargruppen fortsatte stadigt mot öster och kom allt närmare. Dock inte helt nära, utan såg ut att ha en kurs ungefär över mellersta delen av Täftelandet.

Myrspovar

Flockstrukturen med mycket välorganiserad plog, stundom med klump i täten, med konstanta och relativt långa avstånd mellan fåglarna i svansen, klargjorde det jag sedan länge misstänkt. Fåglarna var myrspovar och de mer rödskimrande hanarna kunde ibland anas bland de brunare honorna. Jag kunde nu räkna dem till cirka 75 i utbrytargruppen. Jag fick dock släppa den, för att återgå till den stora flocken igen, för

Flock av myrspov *Foto: Tommy Magnusson*

att inte missa upplösningen av detta utdragna drama.

Abrupt slut

Nu var uppenbart något på gång. I höjd med Mariehems vattentorn togs tydliga beslut. Kretsandet var slut, och nu skulle den kraftiga sydvinden uppenbart utnyttjas. Den återstående flocken delade sig i två stora plogformationer, med flera hundra fåglar i varje, och de följde tätt efter varandra med riktning tillbaka mot riktmärket Vännäsmasten. Nu gick det undan och masten nåddes inom någon minut. Min bedömning är att fåglarna hade en ostsydostlig riktning längs Lövölandet med sikte på kusten, men att säkert bestämma riktningar från en enda punkt är väldigt svårt. Tyvärr slutar min historia där, lite väl abrupt, eftersom jag olyckligtvis tappade de båda flockarna då de passerade in bakom en tall i mitt synfält.

Gamla och nya tankar

Utmattad hade jag inte skärpan att hitta flockarna igen, som nu hade god fart, på andra sidan trädet. Jag bedömer att de sträckte snett ut mot kusten på mycket hög höjd. Under totalt 35 minuters tid hade jag med ögat mot tuben följt myrspovars förehavanden på ett sätt som aldrig förr, och som även väckt till liv många (nya och gamla) tankar i mitt huvud.

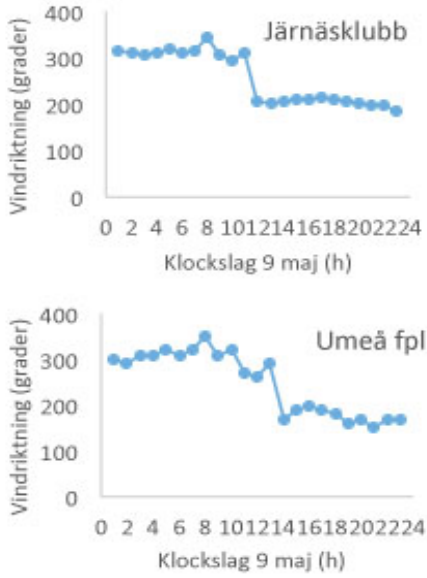
Figur 1: *Ulf S tolkning av myrspovsflockens rörelser från Umedeltats slättområde och Grössjön till Mariehem (lila linje) med inlagda syftlinjer från obsplatsen vid Väster-Sandskär mot Vännäsmasten samt Mariehems vattentorn.*

Figur 2*. De tre delflockarnas sträckriktningar efter att huvudflocken splittrats och tagit maximal höjd över Mariehem.*

Analys

Väl hemma på rummet har jag försökt analysera vad jag erfor. Min bedömning, utifrån tidigare erfarenheter där flockar av olika arter observerats över Holmöarna och österut från sträcklokaler längs kusten, är att flocken under större delen av obstiden befann sig på cirka 10 – 12 km avstånd från min obspunkt. Om man drar en rät linje från Väster-Sandskär, där jag stod, mot Vännäsmasten finner man att på 10 km avstånd ligger höjdområdet strax söder om Grössjön och på 11 km avstånd ligger ön Stor-Sandskär i Umeälven (**Figur 1 och 2**). Troligen var fåglarna ännu längre bort när jag först upptäckte dem, och för en god stund tappade dem. Höjden är väldigt svår att sia om men det är rimligt att fåglarna steg från hundratals till mer än 1 000 m med tanke på hur länge flocken till synes ”låg stilla” och kretsade. Över Skåne har vår-sträckande myrspovar setts sträcka (med hjälp av radar) över land på en medelhöjd om 2 000 – 3 000 m (Green m fl, 2002).

Figur 3. *Vinden vred från NV (315 grader) till SSV 190 grader vid 14-tiden i Umeå och någon timme tidigare vid Järnäsklubb. Styrkan ökade från cirka 4 – 5 m/s till 6 – 10 m/s. Data från www.smhi.se*

Flera flockar slogs ihop

Om jag får spekulera skulle beteendet under de första 15 – 20 minuterna kunna tyda på att flera flockar, som kan ha startat relativt samtidigt från gissningsvis danska Vadehavet sent på kvällen innan, samlats upp i en enda stor flock i höjd med kustavsnittet söder om Umeå. Kanske anslöt även mindre grupper som rastat en stund längs det flacka kustområdet söder om Umeå eftersom vinden snabbt vred från ogynnsam nordväst (315 grader) till gynnsam sydsydväst (200 grader) vid 14-tiden (**Figur 3**)?

Strategiskt att ta höjd

För att dra maximal nytta av den kraftigt tilltagande sydvinden, är den bästa strategin att ta rejäl höjd, vilket var det som fåglarna uppenbart gjorde under sin väg från Grössjön till Mariehem. Norr om Grössjön finns flera termikgenererande höjdområden, som till exempel Tomtebo, och anledningen till att vattentornet ligger där det ligger är att Mariehem är det högst belägna punkten runt Umeå. Där nådde uppenbart fåglarna sin högsta höjd, cirka 12 km från min observationspunkt.

Mot Nordkalotten-Kolahalvön?

Jag bedömer att jag slutligen tappade de två plogarna, som sedermera drog iväg ut mot kusten, någonstans över Yttertavle, cirka 7 km från min obsplats. Troligen fortsatte de sedan på riktigt hög höjd ut över kusten för att gissningsvis ganska snart vika av mot NNO och det hägrande målet någonstans på Nordkalotten-Kolahalvön.

Två underarter

Varifrån kom då myrspovarna? Spovarna som regelbundet passerar Västerbotten i början och mitten av maj tillhör nominatrasen *Limosa l. lapponica* och omfattar en ganska väl avskild population som uppskattas till cirka 5 000 – 22 000 individer (Thorup, 2000). Spovarna häckar i videzonen i tundramiljö i Nordnorge (1 000 – 3 000 par främst på Varangerhalvön), nordligaste Sverige (25 – 100 par), Finland (300 par) samt på Kola- och Kaninhalvöarna i Ryssland (300 – 3 000 par, Thorup, 2000). Osäkerheten om storleken på populationen är som synes stor. Det hänger samman med att nominatrasen endast utgör en mindre del av de cirka 120 000 myrspovar som övervintrar i Västeuropa och som under våren samlas i Vadehavet. Omkring 100 000 av de här myrspovarna uppskattas tillhöra underarten *L. l. taimyrensis*, som häckar längre österut i europeiska Ryssland och i Sibirien. Dessa östliga myrspovar har en annan tidtabell än *lapponica* och

passerar sydligaste Sverige via Finska viken med en topp sista dagarna i maj (för detaljer, se kommande artikel i FiV om sträcket av myrspovar genom Skandinavien).

Inte samstämda sträcktoppar

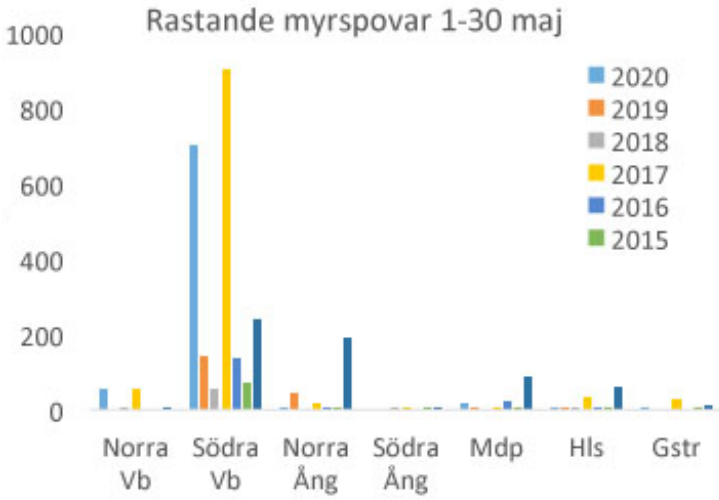
Myrspovarna som vi ser passera Västerbotten i maj kan ha sitt etappmål i fjordar i Nordnorge, till exempel Porsangerfjorden, vid Altaälven mynning och i fjordar runt Tromsö, där totalt cirka 1 000 – 2 000 myrspovar räknas varje vår. De stannar någon vecka eller två för att invänta att snön skall försvinna från häckområdena på nordnorska tund-ran (till exempel Varangerhalvön). Sträcktoppen i Västerbotten (8 – 14 maj) har dock på senare år infallit något tidigare än kulminationen av rastande myrspovar i Nordnorge (13 – 20 maj), vilket skulle kunna indi-kera att ”Västerbottnen:s myrspovar” har sina mål något längre österut.

Västerbotten och Finska viken

Sträcket genom Västerbotten sammanfaller väl med sträckkulminationen genom Finska viken, där rasen *lapponica* passerar med en tydlig topp 6 – 12 maj med Vita Havet som mål. Det här skulle kunna indikera att ”våra” myrspovarna häckar på Kolahalvön snarare än i Nordnorge, efter mellanlandning på rastlokaler i norra delen av Vita havet (Kandalakshaviken)? Det som talar emot är att det ses relativt få myrspovar, och inte finns något bevis för ett regelrätt sträck norrut längs den norska västkusten. Sträcket genom Västerbotten är det västligaste kända flyttstråket vilket är det starkaste argumentet för att spovarna ändå skall till Nordnorge. Tyvärr finns i nuläget i stort sett inga data tillgängliga från Vita Havsregionen.

Kvällsuppbrott inför långa etapper

Vadare bryter nästan alltid upp sent på kvällen när de ger sig av på långa flyttningsetapper. Myrspovarna lämnar sina rastplatser främst längs Jyllandskusten i södra Danmark, där de rastar i tusental under första halvan av maj. De flesta flyger nonstop hela vägen upp till rastplatserna i Nordnorge och Vita Havet, kanske med ett kort stopp eller två på vägen beroende på främst väderbetingelser, men även beroende på tillgång till rastplatser längs vägen. Nordöstra Vänern är en bra checkpunkt längs vägen, vilken passeras sen natt och tidig morgon. Det finns flera noteringar från sydöstra Värmland och västra Närke av nord- och nordoststräckande myrspovsflockar med en topp under

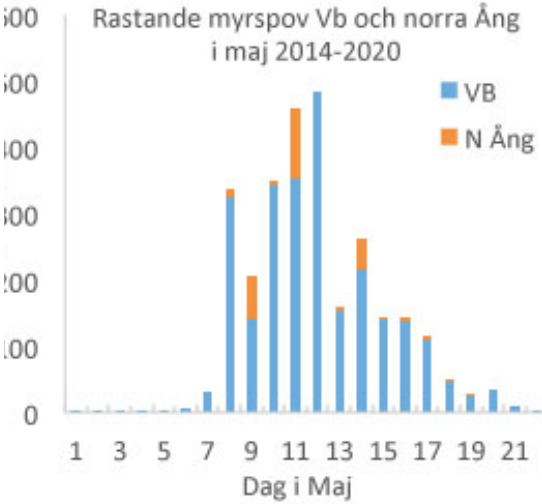

Figur 4. *Rastande myrspovar i landskapen längs Bottniska viken summerade per dag under maj månad för perioden 2014 – 2020. Data kommer från Artportalen (www.artportalen.se).*

morgontimmarna klockan 04:00 – 08:00, vilket stämmer väl med en avfärd från Danmark sen kväll. Maxnoteringarna på Artportalen är 1 330 ex den 10 maj 2002 förbi Baggerud, Kristinehamn, och 800 ex förbi Hults hamn, Kristinehamn, 10 maj 2019. Med en hastighet om 65 km/h når myrspovarna Umeå cirka 10 – 12 timmar senare, vilket stämmer väl med min observation av flocken under tiden omkring klockan 15:30 – 16:05, men också med våra tidigare erfarenheter av detta sträck längs Västerbottenskusten. Fåglarna utnyttjar i hög grad medvindar från sydväst och en kartstudie ger vid handen att, beroende på den exakta vindriktningen, bör de nå Bottenhavskusten någonstans längs den NO-riktade kuststräckan norr om Sundsvall och Höga kusten upp till Umeå.

Lockande rastplatser

En sammanställning av rastande myrspovar längs Bottenhavskusten under maj månad visar att få myrspovar ses rastande söder om norra Ångermanland, i Medelpad, Hälsingland och Gästrikland (**Figur 4**). Det här är ett tydligt mönster genom åren och beror dels på att Ångermanland, med sin kuperade kust, saknar goda rastplatser, men den främsta orsaken är sannolikt att fåglarna når Botten-

Figur 5. *Summering av rastande myrspovar i Vb och norra Ång under maj månad för perioden 2014 – 2020. Data kommer från Artportalen (www.artportalen.se).*

havskusten först i höjd med gränsen mellan Ångermanland och Västerbotten. Där är kusten flackare och en rad hyfsade rastplatser finns att tillgå, där mynningsområdena vid Lögdeälven (Ångermanland), och Sörmjöleån (Lillskärsudden, Västerbotten) och Umeälvens delta är de främsta. Söder om Västerbotten är sträcket av myrspovar mycket begränsat. Ett undantag var den 10 Maj 2015 då ett hyfsat sträck av myrspov fortgick längs kusten förbi Härnösand (Härnö södra, södra Ångermanland). Totalt 138 ex räknades av Björn Gustafsson på kvällen (klockan 17:30 – 19:30). Troligtvis trycktes fåglarna ut mot kusten lite länge söderut i västnordvästlig vind den här dagen.

Vår- och höstflytt skiljer sig åt

Sammantaget visar våra samlade observationer att fåglarna under våren följer en mer inlandsbaserad kurs jämfört med hösten då sträckande myrspovar (och andra arktiska vadare) följer kusten ända ner till Gävlebukten innan de tvärar in över Dalälven och Mälardalen vidare mot Vättern och Vänern och sedan vidare tillbaka till Vadehavet. Notera att under hösten kan vi inte särskilja de myrspovar som häckar på Kola- och Kaninhalvöarna från de betydligt större populationer som häckar längre österut längs den ryska tundran.

Vårens intensivaste sträckdagar
I södra Västerbotten kulminerar sträcket mellan 8 och 14 maj (Figur 5) och vanligen ses flockar om 10 – 40 individer sträckande och rastande, men flockar med upp emot 100 fåglar är inte ovanliga på sträck. Inte sällan rastar inkommande flockar en stund vid främst Lillskärsudden, Sörmjöle, men också i Umedeltat eller på något skär i Holmsunds skärgård eller i yttre delen av Täftefjärden. Det här gäller även då sträckförhållandena till synes är relativt goda, även om de största rastande flockarna ses i sämre väder. Under våren 2020 sågs de första myrspovarna (7 ex) på sträck förbi Sönnerstgrundet på kvällen den 6 maj och totalt räknades 758 rastande myrspovar (summerade maxnoteringar per lokal) i södra Västerbotten under perioden 4 – 22 maj 2020, vilket är den bästa summan sedan 2017 då 957 ex rastade **(Figur 4)**. Även under goda sträckförhållanden ses myrspovs-flockar ofta rasta helt kort, för att snart återuppta sitt sträck vidare norrut.

Lägligt rastområde
Sannolikt utgör den flacka kusten i södra Västerbotten ett viktigt och reguljärt delmål längs den cirka 195 mil långa sträcketappen från startplatsen i danska Vadehavet till målet vid Ishavskusten (Nordnorge eller Vita havet). Om fåglarna flyger med en medelhastighet om 65 km/h, tar hela etappen ungefär 30 timmar i aktiv flygtid. Rastområdet söder om Umeå ligger cirka 2/3 väg från målet (och 127 mil från startplatsen) med omkring 10 timmar kvar på etappen. Extra påfyllnad av bränsle och en vilopaus på några timmar (eller i dåligt väder ibland flera dagar) är säkert välkommet för fåglarna.

Liknande iakttagelser
Att sträckande flockar av myrspov kan stanna upp och ta ordentlig höjd innan de drar vidare, som flocken den 9 maj 2020, har jag noterat en gång tidigare. Den 13 maj 2001 stod jag på Käringskär i V Kvarken och upptäckte en hyfsat stor flock av vadare som under 3 – 5 minuters tid klättrade och tog rejäl höjd över Ostnäshalvön/Sönnerstgrundet (cirka 10 km längre söderut). Mina dagboksanteckningar från tillfället lyder: ”de låg och snurrade likt en starflock i en stor svärm innan de till slut gick ut på en plogformaton med riktning rakt emot mig”. När de cirka 10 minuter senare passerade rakt över huvudet på mig klockan 17:11, på flera hundra meters höjd, så kunde jag räkna till 75 myrspovar. Noterbart är att det vid tillfället rådde motvind (nordväst 3 m/s)!

En annan intressant observation i sammanhanget är den flock om 70 myrspovar som Björn Malmhagen, från sin balkong, såg sträcka på hög höjd mot nordost förbi södra delen av Nydalasjön klockan 17:15 den 13 maj 2005. Enligt SMHI blåste det vid tillfället sydsydvästlig vind (200 grader) av en styrka om 2 – 5 m/s. Hyfsat god medvind, alltså. Den här flockens sträckriktning (som Björn visat mig på en karta) bör ha varit ganska lik den riktning som utbrytarflocken om 75 ex tog den 9 maj 2020. Kanske hade även flocken som Björn såg dessförinnan tagit höjd över Grössjön-Tomtebo?

Jag vet i alla fall var jag kommer att försöka tillbringa eftermiddagarna 8 – 12 maj 2021 och i vilken riktning tuben kommer att peka…

Ulf Skyllberg

Litteratur:

Thorup, O (comp). 2000. Breeding waders in Europe 2000. International Waders Studies 14. International Wader Study Group, UK.

Green, M. m fl. 2002. Radio-telemetry observations of the first 650 km of the migration of Bar-tailed godwits Limosa lapponica from the Wadden Sea to the Russian Arctic. Ardea 90, 71-80.

När får man kryssa en art?

Mandarinand, Umeå 23 mars 2020 *Foto: Nina Ekenberg*

Ska man försöka lyfta fram en enskild fråga som engagerar många av dagens fågelskådare, så ligger frågan kring vilka arter man får kryssa och därmed räkna på sina listor sannolikt rätt bra till. Det här är ingen direkt betydelsefull fråga ur varken exempelvis fågelskydds- eller artkunskapsperspektiv, men likväl engagerar den. För att ge lite bakgrund och djupare förståelse kring vilka arter man får kryssa behöver man förstå kategoriseringen som svenska raritetskommittén (Rk) ansvarar för.

Ett av svenska raritetskommitténs (Rk) uppdrag är att ansvara för kategorisering av Sveriges fågeltaxa (arter och underarter). Samtliga påträffade fågeltaxa i Sverige bedöms och klassas av kommittén i kategorierna A, B, C, D och E i enlighet med Association of European Rarities Committees (AERC) definitioner. Viktigt att notera är att själva kategoriseringen inte direkt har något att göra med vad man får kryssa, utan det är hur man använder dessa kategoriseringar som avgör, men mer om det längre fram.

Definitioner av kategorier

Nedan presenteras de kategorier, enligt AERC, med svensk definition

som används som utgångspunkt för allt kategoriseringsarbete. Arter som förs till kategori A, B och C utgör tillsammans Sveriges officiella fågellista, medan de som placeras i kategori D och E inte tas upp på den officiella listan.

Kategori
A: Spontant uppträdande taxa som häckar eller påträffats minst en gång från och med år 1950, exempelvis lövsångare och klippsvala.

Kategori B:
Spontant uppträdande taxa som påträffats minst en gång till och med år 1949, men inte senare. Dessa arter utgörs av garfågel (1783), papegojalka (1860), strömand (senast 1893), dvärgskarv (1913) och ökenlöpare (senast 1942)

Kategori C: Inplanterade eller förrymda taxa som etablerat frihäckande och självreproducerande bestånd, vilket i Sverige sedan länge gäller för kanadagås, fasan och tamduva. Till den här kategori förs även fynd av fåglar som kan anses härröra från sådant bestånd utanför Sverige, vilket för tillfället gäller för stripgås (sedan 1995), nilgås (sedan 1999), amerikansk kopparand (sedan 1965) och mandarinand (sedan 1995).

Kategori D: Taxa som skulle ha placerats i kategori A eller B, om det inte förelegat visst tvivel huruvida de med säkerhet har uppträtt spontant, till exempel gulkindad kricka och indigofink.

Kategori E: Taxa vilka betraktas som förrymda eller utsläppta från fångenskap (exempelvis undulat). Till denna kategori förs även införda fåglar som har häckat eller häckar i frihet, men som inte uppnått ett självreproducerande bestånd, till exempel svart svan.

Utmaningar vid bedömning
Ska man försöka peka på de största utmaningarna kan man nog säga att det ofta handlar om att dra gränsen mellan A och D samt mellan C och E. Det beror både på att naturen är komplex och inte alltid låter sig enkelt sorteras in i fack samt för att definitionerna av kategorierna är relativt kortfattade och inte sällan dyker det upp gränsfall som gör bedömningarna svåra. Ett exempel är den grågam vid namn Brinzola som

föddes i norra Spanien i vilt tillstånd och sedan hittades skadad strax efter att den blivit flygg och införlivades i det spanska grågamsprojektet. Brinzola satt i bur i två år innan hon släpptes ut våren 2019 och begav sig omgående norrut genom Europa via Danmark, Sverige och in i Norge där hon senare hittades skadad och avlivades. Det här fyndet diskuterades av samtliga Rk i Norden och ett gemensamt beslut blev att placera fyndet i kategori E. Det utifrån att det ligger i linje med hur ett liknande grågamsfynd från Danmark 2010 hanterats samt att inom ramen för definitionen av kategori E ska fynd ingå som klassas som "human-assisted", vilket denna gam bedömdes falla inom utifrån sin historia – tagen in till vård (livsavgörande mänsklig assistans) och sedan närmare två år suttit i bur. Noteras ska att det idag saknas bra och tydliga riktlinjer för hur dylika fynd ska klassas och därför är det inte omöjligt att den här kategorisering skulle kunna ändras i framtiden om man enas kring andra riktlinjer för just fåglar som tagits in för vård.

Kategori C

Hit förs alltså fynd av arter som är inplanterade eller förrymda och som etablerat frihäckande och självreproducerande bestånd (i Sverige eller andra länder där de anses härstamma ifrån). Senaste tillskott i den här kategori, för Sveriges del, är stripgås och mandarinand som idag har hyggligt stora frihäckande populationer på bland annat Brittiska öarna och i Nederländerna. Man har även genom ringmärkning kunnat påvisa hur fåglar från de här populationerna rör sig upp till bland annat de nordiska länderna. Bakgrunden till beslutet om att flytta de här två arter föregicks av arbete med att sammanställa tillgängliga data samt samarbete med övriga nordiska Rk. Allt material finns presenterat på Rk:s hemsida (https://birdlife.se/rk). Noteras ska även att beslutet att flytta de här arterna gjordes retroaktivt från 1995. Det här visar också på svårigheter att avgöra när en art ska anses ha etablerat en frihäckande och självreproducerande population – alltså man kan behöva vänta in och se hur utvecklingen går innan man fattar ett beslut.

Ska man försöka se lite framåt och spå vilka ytterligare nya C-arter som kan komma att adderas på den

Svart svan, Degernäs 2020 *Foto: Nina Ekenberg*

svenska listan ligger nog svart svan samt halsbandsparakit bäst till. Båda dessa arter har etablerat frihäckande och självreproducerande bestånd på den europeiska kontinenten och de Brittiska öarna. Inte minst så har halsbandsparakiten ökat och spridit sig till många europeiska storstäder och i exempelvis London beräknas det häcka ungefär 10 000 par och i Tyskland räknar man idag med något tusental par och arten är i ökning.

Kategori D

Den här kategorin tycker jag ofta får för lite uppmärksamhet och intresse. Här finns många spännande fynd och kategorin är tänkt som en transit för fynd som när kunskapen ökar kan flyttas vidare (oftast till A eller E). I den här kategorin hamnar fynd där det föreligger visst tvivel om spontant uppträdande baserat på befintlig kunskap om artens uppträdande (fyndbilder, flyttning, omständigheter, fångenskap etcetera). Ett bra exempel är den alpkaja som sågs i Halmstad 2015. Det saknas helt liknande fynd samt att det är en väldigt stationär art som är starkt knuten till de höga bergsmassiven i centrala Europa. Det här gjorde att bedömningen blev att fyndet tillsvidare bäst passar i kategori D. Skulle det visa sig att liknande fynd görs framöver kan en flytt av det här fyndet bli aktuell till kategori A. Ett annat aktuellt exempel

är gulkindad kricka. Vi vet genom isotopanalyser att arten bevisligen nått åtminstone Danmark på egen väg. Sverige sticker dock ut i Europa med drygt 15 fynd, varav minst ett är en dokumenterad rymling och placerad i kategori E (samt ytterligare några starkt misstänkta rymlingar). Kvar står vi med ett antal fynd kring vilka det föreligger visst tvivel om spontant uppträdande. Det här är något Rk just för tillfället arbetar med för att se om en omkategorisering skulle kunna vara möjligt. Resultat från det arbetet väntas troligen under året.

Vad får man kryssa?

Det hänger naturligtvis ihop med ovan beskrivna kategorisering, men viktigt att komma ihåg är att för Sveriges del är det Club300 som bestämmer vad man får kryssa (om man väljer att följa Club300 vill säga – alla är ju fria att kryssa vad dom vill). På Club300:s hemsida kan man i deras kryssregelverk under punkt 2.1 läsa följande gällande vilka kryss man får räkna på sin Sverige-lista: ”Får endast omfatta arter eller individer som bedömts som spontana av BirdLife Sveriges Raritetskommitté (Rk), det vill säga arter eller individer som tillhör artkategori A-C”. När det gäller fynd som placeras i kategori D och E anses de inte vara fullvärdiga medlemmar av den svenska fågelfaunan och får heller inte kryssas enligt Club300:s regler.

BJÖRN MALMHAGEN

Ume bird race kunde bli av trots corona

Cykellaget "Skärgårdskryssarna" med Holmsund som bas. Foto: Joakim Lessmann

Länge sas att årets Ume bird race skulle ställas in med tanke på det rådande pandemiläget. Men efter påtryckningar från olika håll tänkte arrangörerna om och tävlingen genomfördes på ett coronasäkert vis.

Ume bird race blev en annorlunda tävling i år. Länge planerade arrangerade lag ”Påven” att ställa in arrangemanget på grund av det rådande pandemiläget i världen. Efter påtryckningar från olika håll om att genomföra en Coronasäker tävling tänkte lag ”Påven” om och racet kunde genomföras med ett flertal modifikationer.

Tävlingsregler

Alla tävlande var tvungna att kunna hålla ett säkert avstånd till sina lagkamrater, det vill säga ingen bilåkning tilläts, alla lag startade och gick i mål på fritt vald start och målplats, ingen samåkning till startplatsen och naturligtvis ingen gemensam middag på kvällen utan en digital genomgång under kvällen. Sammantaget blev tävlingen mycket lyckad trots (tack vare?) alla nya moment under tävlingen.

Kämpigt väder

För de tävlande lagen var lördagen 30/1 en bister dag, vädermässigt. ”Påven” som valde att starta i Umeå uthamn möttes av -15 grader och en frisk nordlig vind, redan där och då anade de att det skulle bli en lång och ansträngande dag. De färdsätt som användes av de olika lagen under tävlingen var: promenad, cykel, skidor och spark. Glädjande var att det var så

många som 25 lag med i tävlingen samt 1 lag utom tävlan från de södra delarna av landet. Det var väldigt positivt! Arrangerade lag ”Påven” hade satt en under gräns på 10 lag för att genomföra tävlingen, det överstegs med råge!
Som tidigare år pågick tävlingen från klockan 8:30-15:00. Den stora skillnaden från tidigare år var att respektive lag rörde sig betydligt kortare sträckor än brukligt.

Kvällens artgenomgång
Den digitala genomgången fungerade på det stora hela bra med tanke på att det för många var ett nytt sätt att mötas på. Tekniken var inte alltid med oss och det uppstod en viss försening innan själva genomgången kunde börja men de flesta verkade trots allt nöjda när kvällen var slut.
En bit in under genomgången stod det klart att det var en trio lag som skulle komma att tampas om slutsegern. Det här var rutinerade lag där samtliga har många tävlingsår under västen. Totalsegern togs hem av laget ”Kaffe å bulla” med 30 arter vilket får sägas vara ett mycket bra resultat med tanke på förutsättningarna. Runner up denna gång blev ”Påven” med 28 arter och bronspengen kneps av laget ”Cykliska supermesarna”, även de med 28 arter men med längre körsträcka. Cykelklassen vanns av ”Kaffe å bulla” och promenadklassen vanns av ”Påven”. Det segrande laget noterade 30 arter, men spridningen mellan deltagande lag var stor. De deltagande lagen noterades för allt mellan 30 och 12 arter under dagen. Val av startplats och i vilken del av länet man valt att tävla i spelade naturligtvis stor roll. Värt att notera var att både 1:an och 2:an i totalklassen startade i Holmsund.
Intressanta observationer under dagen var bland annat Vinterhämpling och Fjällripa (ny art för racet). Även den inrekade Ringduvan av det segrande laget ”Kaffe å bulla” var häftig och bidrog till deras välförtjänta seger!
Sammantaget var det en annorlunda tävling men arrangerande ”Påven” är mycket glada att tävlingen gick att genomföra under coronasäkra förhållanden. Vi hoppas alla att vi under nästa år får en mer ”normal” tävling där vi framförallt får träffas fysiskt efter tävlingen!
Arrangörerna vill också rikta ett stort tack till två trogna sponsorer! Cyberphoto och Fodercentralen har under många år sponsrat tävlingen och gjorde så också i år. Vi hoppas på ett fortsatt gott samarbete under många år framöver!

Fredrik Widman

Ökentrumpetaren korades till årets fågelobs

Ökentrumpetaren på Holmögadd *Foto: Gunnar Ekenberg*

Vandringspriset ”Årets fågelobs” gick i år till Johan Forsell för hans upptäckt av ökentrumpetaren på Holmögadd i mitten på juni. Eftersom den rastade rätt länge på ön och var väldigt obrydd hann många både fågelskådare som icke skådare se och fotografera den säregna arten.

Även om coronan lade sordin på stämningen och umgänget så skådades det på riktigt flitigt och sågs en hel del fågel i Västerbotten i fjol. I den ymniga skörden hittas bland annat rariteter som vitnackad svärta, sibirisk knölsvärta, prärielöpare, fältsångare, svarthalsad trast, isabellastenskvätta och mongolpiplärka. Årskryssarna hade fullt sjå att hänga med i svängarna. Att retroaktivt få kryssa både mandarinand och stripgås gjorde förstås 2020 ännu bättre ur ornitologisk synpunkt för många.

Delad glädje, dubbel glädje

En observation som sticker ut extra mycket 2020 är den ökentrumpetare som Johan Forsell upptäckte på Holmögadd den 14e juni. Skådare från när och fjärran skeppades över Kvarken och deras glädje över den rara gästen matchades av leendena hos skepparna beskådandes kassainflödet. Det var således inget svårt val för juryn att utse ökentrumpetare till Årets Fågelobs i Västerbotten 2020, stort grattis till Johan Forsell!

Fågeltherese
Vandringspriset för Årets Fågelobs, statyetten Fågeltherese, instiftades 2003 av laget ”De Desillusionerade” och har delats ut årligen i samband med Umeå Birdrace sedan dess. Tanken med priset är att stimulera primärskådningen i landskapet Västerbotten. I korthet krävs att man upptäcker och själv bestämmer en ovanlig art som andra gärna vill och får se. Andra kriterier som beaktas är om arten har karisma och svårigheten att upptäcka och/eller artbestämma densamma. Pristagaren blir odödlig genom att få sitt namn inristat och får avnjuta statyetten tills nästkommande år. Vandringspriset kommer att överlämnas till Johan på ett coronasäkert sätt senare i år.

Eskil Nygren & Lars Edenius

Skellefteå birdrace

I år var det både coronaläget och snöfall i stora mängder som satte Skellefteåskådarnas birdrace i gungning. Några tappra, med ett optimistiskt sinne trotsade det svåra läget och genomförde tävlingen. Hur gick det?

Om man backar bandet, ett år bakåt i tiden, kunde väl ingen förutspå att racet 2021 skulle kantas av så många frågetecken. Då för ett år sedan sågs racet fram emot med entusiasm och iver. Nu skulle varje fågelbord besökas, varje stänk av vatten undersökas. Strategier skulle utformas för det perfekta racet. Då, vid den tiden, kunde ingen ana att en pandemi skulle ifrågasätta huruvida ett race överhuvudtaget skulle kunna genomföras.

Ett svårt år
Inte förrän kvällen innan racet togs beslutet hur vårt lag skulle agera. Ingen vågade ta ett beslut tidigare i och med att förutsättningarna skulle kunna förändras in i det sista. Ett race med normalt sett få deltagare blev ännu mer decimerat eftersom folk tog sitt medborgerliga ansvar och stannade hemma vid tveksamheter. Som om inte Corona vore nog hade Skellefteåområdet drabbats av två snökanoner, helger efter varandra. Det vill säga, de helger som brukar vara de viktigaste för att skaffa sig lite modern kunskap om vart man borde bege sig. Så, när racet skulle gå av stapeln hade snön tagit över alla trädgårdar. Plogvallar hade skapat insynsskydd vilket gjorde det nästan omöjligt att se fågelborden utan att kliva ur bilen.

Rönnbär och andra godsaker hade tagit slut för länge sen och den långvariga kylan hade skapat ett islandskap ute till havs.
Kort sagt, förutsättningarna var givna, Det skulle bli svårt i år.

Till start
De tappra få samlades ändå som vanligt vid Tipshuset på Anderstorp, den sista lördagen i januari. Avslappnade och med en försiktig optimism. Vi var 5 billag och en tävlandes i Bureå (Linus Andersson). I billagen var det mer eller mindre coronasäkrat, vissa lag hade antikroppstestat sig och de andra träffades ändå mer eller mindre dagligen, sen var lagen var inte större än två tävlandes.
Det visade sig gå lite bättre än förväntat. Sammanlagt sågs 38 arter, de flesta inom spannet 23-30 arter och det vinnande laget ”Södra stå” (Håkan Engström och Mattias Laisfeldt) såg 30 arter. Bärätarna var få, endast en sidensvans sågs och björktrast saknades helt. Trots det bekymmersamma isläget sågs en del sjöfågel. I en liten vak dold under Sundgrundsbron fanns några svärtor kvar tillsammans med gräsänder. Fyra dagar senare fanns varken vak eller fåglar kvar. Storskrake hittades på två ställen, knipor höll till vid Bygdsiljum och en sångsvan tog sina sista andetag denna dag i Bureå.

Saknat samkväm
Det blev trots förutsättningarna en lika trevlig dag som vanligt. Nerven fanns med där, precis som vanligt, hela racet. Ett saknat inslag var dock de uteblivna kvällsaktiviteterna. Hur det än är så är det halva racet, att få sitta tillsammans, äta och vara spänd under artgenomgången. Som sig brukligt så är det vinnande lag som arrangerar nästa års race. Jag hoppas det här var en tillfällig lösning och att racet 2022 innebär en återgång till det som kallades normalt fram till 2020.

Mattias Laisfeldt

Stefan Delin vann miljöpriset ”Guldspoven”

Tornfalk *Foto: Eskil Nygren*

Naturskyddsföreningen i Västerbotten har under hösten korat vinnaren av miljöpriset ”Guldspoven”. Det blev ornitologen Stefan Delin från Hörnefors, som tilldelades priset för sitt mångåriga arbete med att öka tornfalksbeståndet i Västerbotten.

Naturskyddsföreningen i Västerbotten har i år inrättat ett nytt miljöpris som kommer att delas ut till en person som gjort en förtjänstfull insats för natur eller miljö i länet. Utmärkelsen har fått namnet ”Guldspoven” och är uppkallad efter Västerbottens landskapsdjur storspoven.

Föreningen vill med det här priset uppmärksamma de eldsjälar och lokala miljöhjältar som med driv och engagemang spelar en viktig roll i arbetet att skydda vår natur och skapa ett hållbart samhälle och en framtid för kommande generationer.

Under hösten har allmänheten bjudits in att nominera till miljöpriset och av de nomineringar som kommit in har tre finalister valts ut av länsförbundets styrelse.
De tre finalisterna var Patrik Nygren, för sitt arbete med bevarande av gammelskog och ett mångårigt engagemang för ekologisk odling, Elisabeth Holmström, för ett långt och kreativt miljöarbete lokalt i Robertsfors kommun och i nätverket Kärnkraftsfritt Bottenviken och Stefan Delin, för sitt mångåriga och idoga arbete till förmån för tornfalken i Västerbotten.

Den 7:e november tillkännagav Naturskyddsföreningen i Västerbotten, via en digital prisutdelning under länsföreningens årliga höstkonferens, vinnaren av miljöpriset ”Guldspoven”, Stefan Delin, från Hörnefors.

Juryns motivering:
”För att på helt ideell grund, idogt och envetet under närmare 30 års tid, ha gjort en naturvårdsinsats utöver det vanliga som har haft stora, mätbara effekter och en avgörande betydelse för tornfalkens population i Västerbottens odlingslandskap. Allt eftersom brukandet av markerna i vårt län började bedrivas av större jordbruksenheter så lades många diken igen och de enstaka träd som växte i dikesrenarna togs bort. Möjligheterna för tornfalken att då hitta kråk- eller skatbon i dessa träd för sin häckning minskade. Stefan Delin började redan 1990 att iordningställa holkar i form av stora bolådor att sätta på de lador som är karakteristiska för detta ladrike. Under de senaste 30 åren har han byggt och monterat bolådor på lador i kommunerna Nordmaling, Umeå och Vännäs, sammanlagt cirka 500 stycken. För människorna som rör sig i området har lådorna på lador blivit en bekant syn och antalet häckande tornfalkspar har ökat markant. En stor del av de lyckade häckningarnas ungfåglar har ringmärkts och nu uppgår antalet hittills ringmärkta fåglar till cirka 15 000, ett inofficiellt världsrekord för ringmärkning av tornfalk. Naturskyddsföreningen i Västerbotten anser att detta arbete är en stor naturvårdsinsats som genomförts på helt ideell bas och att Stefan därför förtjänar utmärkelsen Guldspoven år 2020.” Juryn består av styrelsen i länsförbundet Naturskyddsföreningen i Västerbotten.

Stefan Delin tar emot Guldspov-diplomet av Naturskyddsföreningens styrelseledamot Krister Persson. Diplomet är tecknat av konstnär, Joel Hultdin.

Foto: Krister Persson

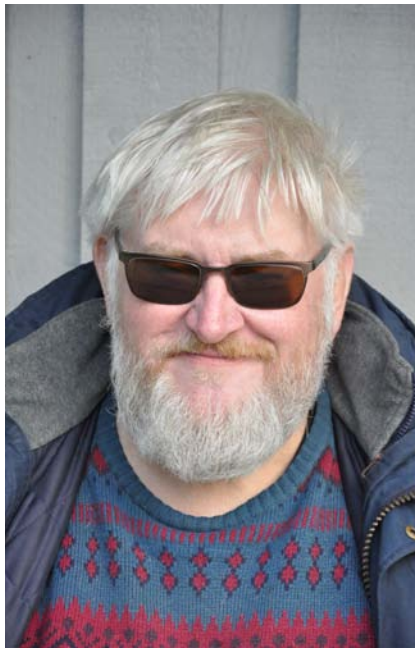
Några korta frågor till Stefan Delin:

Vad innebär det här priset för dig?
– Egentligen spelar inte priset någon större roll, för jag jobbar på ändå, oavsett priser. Men självklart var det kul och det är ju ändå ett slags erkännande för det man gör. Fast det är väl först om några år som man kan se hur min ideella arbetsinsats står sig i förhållande till vilka andra som får det, om nu priset består.

Visste du att du var nominerad och vem/vilka som nominerade dig?
– Ja, jag blev uppringd av Krister Persson från Naturskyddsföreningen och han frågade om han fick nominera mig.

Kände du till de andra som var nominerade?
Nä, faktiskt inte, de andra nominerade har jag ingen aning om vilka de är.

När började du fågelskåda och varför?
– Det var väl 1968, då jag var elva år, vi var fem killar i Hörnefors som for ut och skådade. Vi cyklade runt på lite olika ställen runt Hörnefors och av en slump hittade vi ett tornfalkspar som häckade inte så långt från samhället. Det var en spännande upptäckt för oss och därför blev det så att vi följde det här tornfalkspar från slutet av april till slutet av juli, då ungarna var flygga och stack därifrån.
Vi hade en "mentor", en äldre man som var från Hörnefors scouter, och han gav oss tips på vart man skulle åka och ibland följde han med oss. Under 70-talet fanns det bara några enstaka häckande tornfalkspar i Västerbotten, så det var en väldigt exotisk fågel då, idag är alla Sveriges falkar fridlysta.
”Vår mentor” kände i sin tur en konservator, Rune Johansson i Djäkneböle, som hade ringmärkarlicens, så då kunde vi ringmärka dessa fem ungar första veckan i juli. Det tillfället var stort för oss och vår mentor var med samt nån av föräldrarna till en av mina

Stefan Delin. *Foto: Krister Persson*

kompisar som till och med filmade tillfället. Vi fick med oss ett långt rep, så vi stoppade i ungen i väskan, firade ner den och sen kunde vi klämma på ringen. Vi fick märka var sin unge och det var det som blev startskottet på mitt ringmärkarintresse. Något år senare fick vi återfynd på en av ungarna från Frankrike och ett halvår senare fick vi ett återfynd från Tyskland, vilket såklart kändes väldigt kul.

Sen har jag fortsatt att ringmärka åt och tillsammans med Rune Johansson. Tyvärr dog han i cancer i början på åttiotalet och det var i den vevan som fågelskådaren Björn Olsen flyttade till Umeå. Eftersom Björn hade ringmärkarlicens började jag ringmärka på Björns ringar, framförallt tornfalk, pärluggla och duvhök.

Hur kom det sig att du började med just tornfalksprojektet?
– Dels var det såklart att tornfalken var min första fågel som jag fick hålla i min famn, men så hänger det också ihop med att jag kom i kontakt med Björn Olsen.
Det var några studenter från universitetet som byggde tornfalksholkar och i samband med det frågade Björn om jag ville kolla de holkar som de satt upp och det ville jag. Det visade sig att det blev tre häckningar på tio holkar. Det tyckte jag var lite, så jag ville testa att sätta upp egna holkar i både Djäkneböle och Hössjö. Då small det till med lyckade häckningar, på tio holkar blev det nästan tio häckningar. Det gjorde att jag insåg att det som avgör häckningsresultatet i huvudsak beror på tillgången på holkar eller ja, förstås beror det även på var de sätts upp, men jag hade väl vid det laget omedvetet börjat förstå i vilka miljöer som tornfalken gillar att vistas.

Vad har motiverat dig att fortsätta med ”ditt” tornfalksprojekt i trettio år och du har ju faktiskt inte slutat än?
– Nä, jag kommer att fortsätta att hålla koll på mina holkar och märka de tornfalkar som finns vid eller i dem så länge som jag kan. Numer har jag dragit ner på antalet holkar lite och begränsat området som jag kontrollerar, men de här fåglarna har spelat så stor roll i mitt liv så det går inte att sluta att pyssla med dem.

Efter att jag insett att bara man sätter upp holkar så kommer det tornfalkar dit, började jag ”råspeka” (snickra ihop) en massa holkar under den höst- och vintersäsongen. Jag ville se hur många häckningar jag skulle få genom att sätta upp många holkar. Det året blev det 50 holkar som jag satte upp runt omkring i Västerbotten, söder om Umeå. Från början åkte jag runt med bil och kollade efter lämpliga lador. Jag hade ju så många holkar och visste inte vart jag skulle sätta upp dem, så jag for runt med släpvagn, för både holkar, stege och lite annat ska också med.
En del bönder har varit arga för att vi

satt upp holkar utan att be om lov, men det är inte så lätt att fråga om tillåtelse när man inte vet vem som äger ladan. Men de har blivit på bättre humör när jag förklarat att det är en fridlyst fågel som vi försöker få fler av.

Har du haft någon förebild, fågelskådare som du sett upp till under din ungdom?
– Jag skulle nog säga att Björn Olsen spelat stor roll för mig. Det var han som gjorde att jag började ringmärka även småfåglar och han har lärt mig nästan allt jag kan på det området. Jag har ringmärkt i flera år på Fjäderägg. En annan stor förebild är Nils Kjellén, en fågelskådare som räknat sträck vid Falsterbo, för Naturvårdsverkets räkning i miljöövervakningssyfte under många år. 1973 åkte jag tåg ensam till Falsterbo för att fågelskåda och då träffade jag Nils. Han är fruktansvärt rapp i att arta fåglar, han har extremt skarp syn och är otroligt duktig på att hitta igen fåglarna. Han är nog en av Sveriges bästa sträckräknare.

Har du något kärt minne kring det här projektet som du vill berätta om?
– Jo, jag har ett som var ganska roligt. Det var vid Klintsjön, som ligger i närheten av Robertsfors, lite ovanför Bygdeå. Där har jag en tornfalksholk vid E4:an. För fem år sen gick jag dit och ställde upp stegen mot ladan och tog med min utrustning upp till holken. Holken sitter högt upp på ladan, alldeles under taknocken, så mitt huvud stack upp ovanför ladutaket och då kom den ena och satte sig på huvudet och kollade noggrant på medan jag höll på med ungen. De skriker rätt mycket och de vuxna attackerar ofta en direkt mot huvudet, ungefär som tärnor gör. Så jag försökte veva bort honom, och då

Tornfalkspar vid holk. *Foto: Stefan Delin*

stod han och ryttlade en meter ifrån mig. Det var väldigt nära, att jag trillade ner från stegen då, kan jag säga.

Ett lite mindre roligt tillfälle som jag minns tydligt är när jag var 15 år och ramlade ner från ett kråkbo, som satt cirka tio meter upp. Vi hade åkt dit med moped och vi hade inga hjälmar på oss. Jag klättrade upp i trädet med

stegjärn, men det var ett rätt spinkigt träd. Tyvärr, fick jag inte ringmärka de ungarna eftersom jag precis hann upp, innan grenen knäcktes. Det blödde rätt mycket men då fanns det ingen tanke på att åka in på akuten utan vi åkte bara hem.

Vad har varit svårigheterna med tornfalksprojektet?
– Det är framförallt att det är inom en så kort tidsperiod, allt händer inom loppet av 15 dagar. Under de här dagarna är det 220 holkar som ska besökas, vissa holkar kollar jag bara om det är häckning i, men i de flesta försöker jag märka de ungar som finns. Vissa holkar behöver man besöka flera gånger på grund av att kullen utvecklats olika mycket och det var nån holk i Lövånger där äggen inte kläckts och i någon annan holk hade de blivit för stora. Det optimala är att märka dem när de är cirka tio dagar, då kämpar de inte lika mycket och fötterna är bra utvecklade för att ringen ska sitta still, men det är en utmaning att pricka av exakt rätt tid.

Har du jobbat helt själv genom alla år??
– Ja, inom Tornfalksprojektet har jag i princip jobbat själv sen starten 1991. Tornfalken lägger sina ägg, ruvar och får flygga ungar då de flesta har semester, från mitten av juni till slutet av juli månad. Det bästa är att märka honorna medan de fortfarande ligger på ägg, annars är de inte i holken så ofta, så veckan före ungarna ska kläckas är bäst. Jag märker cirka 100 tornfalkar om dan under perioden 15:e juni – 20:e juli. Förra sommaren blev det 600 ringmärkta tornfalkar för mig. De flesta märker kanske två per år. Värsta året eller det bästa, kanske man ska säga, var 2011, då märkte jag 1 200 ungar och 30 adulter. Under året 2020 var en lyckad häckning i snitt på 3,7 ungar. År 2011 var snittet på en lyckad häckning 5,9 ungar och förklaringen till det är att det var ett extremt bra sorkår.

Har du fått någon ekonomisk stöttning för ditt arbete med tornfalkar av Naturskyddsföreningen, Västerbottens ornitologiska förening, Naturvårdsverket eller Länsstyrelsen?
– Nä, det har jag inte. Jag har betalat allt ur egen ficka.

Hur har det gått sen du startat med tornfalkspopulationen i Västerbotten?
– Från början fanns det cirka 3 – 5 tornfalkspar runt umetrakten och nu finns det 100 par i Umeå kommun. Under en tioårsperiod fanns det 40 par i Nordmaling, 25 i Vännäs och 35 par i Robertsfors. Jag har som mest haft kring 270 holkar, eller egentligen har det varit fler, men vissa lador har försvunnit eller så har holkarna trillat bort av olika anledningar, men av dessa 270 är det cirka tio stycken som det aldrig varit häckning i. Så man kan väl säga att tornfalkarna haft stor häckningsframgång här i Västerbotten. Jag har ringmärkt cirka

En av de tornfalksungar som Stefan ringmärker. *Foto: Stefan Delin*

15 000 tornfalkar genom åren och en normalkull är ofta i snitt på fem ungar.
Om jag skulle sätta ut 100 holkar och helt fritt få bestämma var de skulle sitta, så skulle jag nog få 95 stycken med häckning i, man har lärt sig genom åren hur de funkar.

Är du engagerad i andra naturvårdsprojekt parallellt med tornfalksprojektet?
– Ja, jag hjälper till i Västerbottens ornitologiska föreningens olika rovfågelsprojekt. I Havsörnsprojektet hjälper jag till att följa upp de häckningsplatser som vi känner till, sen hjälper jag till med Västerbottens ornitologiskas Kungsörns- och Pilgrimsfalksprojekt. Även slaguggla, lappuggla och berguv har jag hjälpt till med. Ja, sen räknar jag gäss inom Umeås deltaområde, under vår och höst. Och i början av tranprojektet hjälpte jag till, men tranungarna springer snabbt, så det blev till slut för jobbigt.

Har du några nya projekt på gång?
– Pilgrimsfalksprojektet är egentligen ett ganska nytt projekt. För fem år sen la vi ut kartor och gjorde status på olika klippor, A-klippa, trolig häckningsplats, B-klippor, hyfsade häckningsklippor och C-klippa, klippa där häckning skulle kunna ske, om det inte fanns några andra boklippor att tillgå. Vi har nu täckt in stora delar av Västerbottens skogsland och kustområden. De sista fem åren har vi ”speedat” upp projektet rätt mycket. Vi hyr stugor och täcker in större områden under en intensiv period på cirka fyra dagar. Det är en inventering som kräver mycket tålamod, långskådning, det vill säga

att man sitter och bevakar boet på cirka 1 – 1,5 kilometers håll under några timmar. Det går väldigt fort när falken väl kommer och man får kanske bara en chans, så då kan man inte titta någon annanstans.

Har du någon framtidsvision när det gäller fågelskåderiet? Kan du utveckla intresset och kunnandet vidare?
– Hälsan avgör ju mycket hur stort engagemang man orkar med, en del holkar har jag fått plocka bort på grunda av mina knäproblem. Nu kollar jag de holkar jag satt upp i Nordmaling, Vännäs och Umeå. Robertsforsholkarna utelämnar jag numer. Jag siktar på att hålla igång de projekt som jag har, så länge jag orkar. Det känns som att det räcker bra så.

Hur har du dokumenterat för framtiden?
– Ja, allt finns ju i mina böcker. Men vem ska jag dokumentera för, vem är intresserad av att läsa om mina siffror och lador?

Ritu Andersson

Guldspoven:

- Priset tilldelas ”en eller flera personer som gjort en förtjänstfull insats för natur eller miljö i länet”.
- Namnet ”Guldspoven”, springer ur Västerbottens landskapsdjur, storspoven.
- Syftet med utmärkelsen är att uppmärksamma de eldsjälar och lokala miljöhjältar som med driv och engagemang spelar en viktig roll i arbetet att skydda vår natur och skapa ett hållbart samhälle och framtid för kommande generationer.
- Priset inrättades under året 2020.

Gärdsmyg *Foto: Andreas Garpebring*

Grappos alternativa fågelfakta #9:

Gärdsmyg *(Troglodytes troglodytes)*

Gärdsmygen är skogens mest hängivna aktivist. Ända sedan äggstadiet får gärdsmygarna itutat från sina föräldrar att hata överheten, snuten, fascistlakejer och borgarfåglar i allmänhet. Och i gärdsmygens värld infattar begreppet borgarfåglar i stort sett samtliga andra fågelarter. De första sångramsor unga gärdsmygar lär sig är vanligen saker som ”eins, zwei, drei - nazi-nötskrikepolizie” och ”inga fascister i våra granar!” Det enda en gärdsmyg håller högre än saker som fred, rättvisa och jämlikhet är att få slåss för fred, rättvisa och jämlikhet. De flesta gärdsmygar bor i trångbodda kollektiv i ockuperade holkar eller i gemensamma hålrum inne i rotvältor där de lever i fria pollyamorösa förhållanden och tillämpar fri uppfostran på sina små telningar – som ofta kan vara så många som 10 till 15 stycken per kull. Många av de mer konservativa fågelarterna brukar förfasa sig över gärdsmygens leverne och särskilt dess lättsinniga syn på barnuppfostran. Då och då händer det att moralkonservativa talgoxar och blåmesar samlas och försöker köra bort nått mindre gärdsmygskollektiv ur en ockuperad holk. Oftast med

förevändningen att rädda de stackars gärdsmygsungarna från ett ovärdigt boende – men med det egentliga syftet att komma över och lyxrenovera holken i fråga. Oftast blir det till ett lönlöst företag då ryktet om stundande kravaller snabbt samlar en hel gärdsmygsarmada som ger talgoxarna och blåmesarna all däng de förtjänar. Och om någon av gärdsmygarna skulle arresteras för uppvigling eller våldsamt motstånd är det inget som bekymrar dem nämnvärt. Gärdsmygen är nämligen skogens främsta mästare i rymning och ingen har ännu lyckats konstruera ett fängelse som lyckats hålla en gärdsmyg inspärrad längre stund än cirka femton minuter.

Andreas Garpebring

Västerbottens Ornitologiska Förening

Verksamhetsberättelse 2020

Medlemmar: Medlemsantalet enligt uppgift från Birdlife Sverige (BLS) Öland, uppgick 2020 totalt till 435 medlemmar (ordinarie 407, ungdom 2, ständig 1, familjemedl. 25). Detta medlemsantal avspeglar, dels s k direkta medlemmar i VOF (dvs i realiteten de som tecknat sig för tidningen FiV), och dels s.k. integrerade med-lemmar, dvs med-lemmar i BLS skrivna i Västerbottens län (241 st). För verksamhets-året 2019 var det totala antalet medlemmar 371. För 2020 är antalet direkta medlemmar i VOF 190 (varav 14 familje-medl.) och för 2019 var det 177 – en liten men dock viss ökning. Noteras kan att många, inte minst i Umeå-området ytterst aktiva fågelskådare, tyvärr inte är direkta medlemmar i VOF. En uppgift för den nya styrelsen är att om möjligt göra något åt: förslagsvis att bättre informera om VOF:s arbetet med fågelskyddet i länet. Ett rimligt krav som styrelsen diskuterat är att åtminstone de som aktivt deltar i VOF:s olika projekt, och därmed ingår i föreningens försäkringar, även bör vara direkta medlemmar i VOF. Om det sista har kassören informerat de olika projekt-ansvariga.

Fåglar i Västerbotten:
Medlemstidningen FiV har utkommit med 2 nummer, samt ett rapportnummer. Dag Österlund har gått in som redigerare då Petra Sjödin

avsagt sig uppdraget efter en tids väl utfört arbete. Stort tack till redaktionen för att pappers-tidningen lever vidare.

Styrelsens arbete:
Styrelsen har under verksamhetsperioden haft endast 5 protokollförda sammanträden, det senaste 19 januari 2021, samt ett per capsulam beslut den 22 januari rörande inrättandet av Projekt Vitryggig hackspett, mer om detta nedan. Efter årsmötet 2020 hölls ett första och även konstituerande sammanträde den 11 mars. Sedan slog covid-19 till och det mesta av arbetet under våren sköttes vi mail och telefon; dock senare på året två fysiska sammanträden, båda på Stora Tuvan, och de två sista sammanträdena digitalt via Zoom.
Styrelsen har under verksamhetsperioden inlämnat 13 skriftliga yttranden som främst gällt bergtäkter i länet, kraftledningsdragningar (mark och luft) i samband med såväl allmän strömförsörjning som i samband med vindkraftsutbyggnad, men även synpunkter på Umeå kommuns detaljplaner för Norra Ön. I ett samrådsmöte med bl a Umeå Energi motsatte sig föreningen bestämt en ny stor luftburen kraftledning Stöcksjö – Obbola – Villanäs över Degernäsområdet; vi förordade en markkabel via en helt annan sträckning, vilket Umeå Energi hörsammade. Föreningens uppgifter om åtminstone ett 50-tal svanar som mist livet i redan befintliga luftledningar i området gjorde intryck på representanten från Umeå Energi som senare meddelade att man beslutat sätta upp fågelavvisare på de aktuella ledningarna – något för oss alla att kontrollera att så verkligen sker. Styrelsen har även ställt sig bakom ett ytterst noggrant skrivet yttrande som utarbetats av Thomas Brodin och Ulf Skyllberg rörande den planerade vindkraftsparken Ivarsboda-Gryssjön, en park som föreningen genom främst havsörnsgruppen länge motsatt sig. Förhoppningsvis har något av detta gett ett visst resultat, då även länsstyrelsens Miljödelegation avslagit en ansökan om uppförandet av ytterligare verk vid Lantvallen i nära anslutning till Ivarsboda-Gryssjön; ett beslut som dock överklagats av det aktuella bolaget, vars utfall i skrivande stund inte är klart. Vad gäller andra planerade vindparker och tillhörande kraftledningsdragningar är det ett område som främst kungsörnsgruppen varit inkopplade i och yttrat sig om, se verksamhetsrapporten för projekten

kungsörn, pilgrimsfalk och jaktfalk nedan. Även andra delar inom föreningens verksamhet har varit involverade i liknande exploateringsärenden, vilket framgår av projektens verksamhetsrapporter nedan.

Flera medlemmar i föreningen under ledning av Christer Olsson har under året lagt ner ett betydande arbete med den vitryggiga hackspetten. Styrelsen beslöt i januari i år att detta och det fortsatta arbetet med vitryggen skall inrättas som ett av VOF:s projekt; för mer information om detta, se nedan under VOF:s projekt: Projekt Vitryggig hackspett.

I den digitalt genomförda ***Riksstämman*** detta år deltog föreningen endast genom omröstningen till den nya styrelsen i BLS, samt de andra ärendena nödvändiga för riksförening-ens fortsatta verksamhet. Några medlemmar i styrelsen har även deltagit i ett icke-beslutande diskussionsmöte anordnat mellan BLS och de olika regionernas representanter.

***Annan verksamhet*:**
Föreningen har under höst och vår genomfört städningen av Stora Tuvan och erhållit ersättning från länsstyrelsen, som även ställt frågan om föreningen mot skälig ersättning kan tänka sig ytterligare städningsuppdrag, typ Villanäs, Degernäs, Bergön och Storavan etc. Föreningen har bett länsstyrelsen komma med förslag på vad de vill få utfört samt vilken ersättning som i så fall skulle utgå. Det är styrelsens bedömning att ett sådant uppdrag skulle kunna ordnas på ett för medlemmarna engagerande och trevligt sätt.

För den årliga ***Kustfågelinventeringen*,** se nedan verksamhetsrapport för Umedeltats Fältstation (UDF).
De via länsstyrelsen och ***Stiftelsen Naturvård vid nedre Umeälven*** utlagda guidningarna för allmänheten (8 st) ställdes in på grund av coronasituationen, liksom UFF:s planerade verksamhet på ***Fågelskådningens Dag.*** Men UFF ordnade med lyckat resultat en ”Skådarkamp” i det fria den 9:e maj i stället för den planerade Fågeltornskampen vid Bergötornet. Se nedan UFF:s verksamhetsrapport; hela arrangemang finns på vår hemsida.

Websidan ***svenskafagellokaler.se*** har nu en skarp version för Västerbottens län. Adress:

https://svenskafagellokaler.se/regionalforeningar/vasterbottens-ornitologiska-forening/

Dag Österlund har lagt ner ett betydande arbete och nu täckt in 15 lokaler inom Umeå kommun, två inom Skellefteå kommun och en lokal inom Vännäs kommun. Hela sidan är under uppbyggnad och en

hel del arbete återstår även för Västerbottens län. Du som har tips på lokaler i Västerbottens län, lämpliga för en fågelskådande allmänhet, kontakta Dag så bygger han ut sidan med ytterligare lokaler; särskilt saknas det lokaler inom Skellefteå- och Lyckseleområdet.

Redaktören för riksförenings medlemstidning ***Vår Fågelvärld*** (VF) bestämde sig för att i tidningen införa artiklar som presenterade de olika regionalföreningarna; den första artikeln kom att presentera Västerbottens Ornitologiska Förening! En artikel på detta tema infördes i Nr 3 2020 av VF.

Verksamhetsrapporter från VOF:s olika projekt finns under respektive projekt på föreningens hemsida:

https://vasterbotten.birdlife.se/projekt/

Bertil Strömberg

Ordförande

Kommittéer och Projekt

Rapportkommitté landskapet Västerbotten
Niklas Andersson
idunarna@gmail.com
070 - 3886353

Rapportkommitté Södra Lappland
Håkan Rune
070 - 2886678

Stora Fjäderäggs Fågelstation
Andreas Garpebring och Anna Halmén
agarpebring@hotmail.com
anna_hallmenhotmail.com
070 - 3252193, 073-5851769

Umedeltats Fältstation
Per Bernhardtson
pelle.bern@gmail.com

Projekt Kungsörn, Pilgrimsfalk och Jaktfalk
Per-Olof Nilsson
aftonmora60@gmail.com
070 - 4947230

Projekt Havsörn och Örnutfodring
Jan-Erik Wallin
janerik.wallin@ume.se

Projekt Berguv Nord
Ulf Sperens
ulf.sperens@pelagia.se

Aktuell information

VOF:s hemsida
Senaste nytt och information om föreningens verksamhet: https://vasterbotten.birdlife.se/

Artportalen - Rapportsystem för fåglar
Rapportera dina senaste observationer och ta del av andras fynd, både lokalt, regionalt och nationellt på https://artportalen.se/

Fåglar i Norra Kvarken
Rapportera och se färska summeringar av sträckande och rastande fåglar på http:// fagel.slu.se/

Upphittade ringar
Skickas till Ringmärkningscentralen Naturhistoriska Riksmuseet, Box 50007, 104 05 Stockholm. Ange när, hur och var ringen hittades. Även via internet-formulär på Naturhistoriska riksmuseets hemsida http://www.nrm.se/

Facebookgrupper
"Fåglar i Västerbotten" - diskussioner och allmän info om fåglar och fågelskådning i Västerbotten.

"Fågelskådning i Umeå" - fåglar och fågelskåd- ning med fokus på Umeå.

"Stora Fjäderäggs Fågelstation" - Stora Fjäderäggs facebooksida där du kan ta del av aktuell verksamhet.

"Umedeltats Fältstation/Ume River Delta FIeld Station" Senaste nytt från verksamhet vid Umeås närmaste fågelstation.

Lokalföreningar / Lokala kontaktpersoner

Umeå Fågelförening: sammankallande Jan Roslin, uffstyrelse@gmail.com, tel: 070 - 5165776
Skellefteå: Mattias Laisfeldt, laisafbjuroklubb@hotmail.com, tel: 070 - 3861206
Lycksele: Per Hansson, inlandsbon@hotmail.com, tel: 073 - 0736740
Vindeln: Henrik Sporrong, tel: 0933 - 61414
Vännäs: Christer Laggar, tel: 070 - 6517398
Bjurholm: Vakant - Är Du intresserad av att bli kontaktperson? Kontakta oss.
Malå: Alf-Rune Öberg, arune@hotmail.se, tel: 070 - 2172483
Nordmaling: Jean-Michel Roberge, tel: 073 - 0637997
Norsjö: Carina Röös Lindmark, tel: 070 - 3732346
Robertsfors: Leif Bildström, calidris55@hotmail.com, tel: 070 - 650 34 57
Sorsele: Bernt-Erik Nordenström, tel: 0952 - 10490
Storuman: Håkan Rune, tel: 0951 - 12294
Vilhelmina: Inga Olofsson, tel: 0940 - 20157
Åsele: Sture Gustafsson, tel: 0941 - 66518

Västerbottens Ornitologiska Förening

Fåglar i Västerbotten (FiV)

Fåglar i Västerbotten är VOF:s medlemstidning och utges varje år med två nummer + fågelraporten för landskapet Västerbotten.

Tidningen är beroende av att föreningens medlemmar bidrar med artiklar, då allt arbete med tidningen görs på ideell basis. Tidningen har högt i tak och välkomnar allt från vetenskapliga artiklar till prosa.

Har du en fågelrelaterad artikel på lager, kontakta gärna oss i redaktionen.

FiV redaktionen:

Christer Olsson (ansvarig utgivare och redaktör)
Sofiehemsvägen 76A, 90738 UMEÅ
olssoncito@hotmail.com
tel: 070 - 3727935

Ritu Andersson (redaktör)
ritu.andersson@gmail.com
tel: 073 - 0644936

Dag Österlund (redigerare)

Västerbottens Ornitologiska Förening